

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Straffomyndiga i polisutredningar

En jämförande analys av misstänkta rättssäkerhet vid
utredningar enligt 31 § LUL

Juridiska institutionen

Juristprogrammet

Examensarbete HRO800, 30 hp

Höstterminen 2019

Författare: Emma Ek

Handledare: Sebastian Wejedal

Förkortningslista

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
BrB	brottsbalken (1962:700)
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
f.	och följande sida
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
ff.	och följande sidor
FUK	förundersökningskungörelsen (1947:948)
Ibid.	på samma ställe
LUL	lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
LVU	lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
OSL	offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
Prop.	regeringens proposition
RB	rättegångsbalken (1942:740)
RF	regeringsformen (1974:152)
SoL	socialtjänstlagen (2001:453)
SOU	statens offentliga utredningar

Innehållsförteckning

Förkortningslista.....	2
1. Inledning	5
1.1. Introduktion till ämnet.....	5
1.2. Syfte och frågeställningar.....	7
1.3. Metod.....	8
1.4. Material	10
1.5. Teori	10
1.6. Avgränsningar	12
1.7. Disposition.....	12
2. 31§-utredningar som <i>straffrättsligt förfarande</i> och <i>brottsanklagelse</i>	14
2.1. Straffrättsligt förfarande enligt EU-direktiven	14
2.2. 31§-utredningar som straffrättsligt förfarande?.....	15
2.3. 31§-utredningar och oskuldpresumtionsdirektivet	16
2.4. 31§-utredningar och barnrättsdirektivet	17
2.5. 31§-utredningar i en gråzon avseende straffrättsliga förfaranden	18
2.6. Brottsanklagelse i artikel 6 EKMR.....	18
2.6.1. <i>Brottsanklagelse som autonomt begrepp</i>	19
2.7. Definitionen av brottsanklagelse	20
2.7.1. <i>Brottsanklagelse i förfarande mot straffmyndig</i>	21
2.8. 31§-utredningar med tillämpning av Engel-kriterierna	22
2.8.1. <i>Första kriteriet – handlingens klassificering i nationell rätt</i>	22
2.8.2. <i>Andra kriteriet – gärningens art</i>	23
2.8.3. <i>Tredje kriteriet – påföljdens karaktär</i>	23
2.9. 31§-utredningar utanför definitionen av brottsanklagelse	25
3. Jämförelse mellan en 31§-utredning och en förundersökning	26
3.1. Inledande av förfarandena	26
3.2. Förfarandenas syften	29
3.3. Underrättelse av misstanke.....	31
3.4. Rätten till offentlig försvarare och juridiskt biträde	33
3.5. Förhör	36
3.6. Straffprocessuella tvångsmedel	38
3.7. Misstänkts erkännande av den brottsliga gärningen.....	39

3.8.	Rätt till information och begäran om komplettering	41
3.9.	Förfarandenas omfattning.....	43
3.10.	Avslutande av förfarandena.....	44
3.11.	Följder av förfarandena	46
4.	Identifierade skillnader avseende misstänkts rättssäkerhet i en 31§-utredning	49
4.1.	Svagare rätt till juridiskt biträde i en 31§-utredning.....	49
4.1.1.	<i>Juridiskt biträde ”om det inte är uppenbart att den unge saknar behov av det”</i>	49
4.1.2.	<i>Juridiskt biträde ”om det finns synnerliga skäl för det”</i>	50
4.2.	Lägre krav avseende bevisning i en 31§-utredning	51
4.3.	Stor vikt läggs vid erkännanden i en 31§-utredning.....	53
4.4.	Svag rätt till information om processuella rättigheter i en 31§-utredning.....	53
5.	Slutsatser och avslutande reflektion.....	55
5.1.	31§-utredningar i europarättslig kontext	55
5.2.	31§-utredningar i svensk kontext	57
5.3.	Avslutande reflektion	58
	Källförteckning.....	60

1. Inledning

1.1. Introduktion till ämnet

I Sverige är straffmyndighetsåldern 15 år. Detta medför att ett barn under 15 år aldrig kan dömas till straffrättslig påföljd, 1 kap. 6 § brottsbalken (1962:700) ("BrB"). Om en person under 15 år misstänks för att ha begått ett brott inleds därmed ingen förundersökning. Istället kan det bli aktuellt med en utredning enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ("LUL"), vidare kallad en 31§-utredning.

I viss mån finns det likheter mellan en 31§-utredning och en förundersökning mot straffmyndiga personer. Detta visas inte minst av de hänvisningar som görs från 32 § LUL till reglerna om förundersökning i 23 kap. rättegångsbalken (1942:740) ("RB"). Både 31§-utredningen och förundersökningen är ett förfarande där omständigheterna kring brottet ska utredas och som leds av polis eller åklagare. I båda fallen hålls förhör med den misstänkte och med andra som kan bidra till utredningen. I likhet med en förundersökning, dock med vissa begränsningar, får även vissa tvångsmedel användas mot den misstänkte i en 31§-utredning. 31§-utredningen omfattar dock inte någon slutlig domstolsprövning där skuldfrågan avgörs. Först efter begäran från den misstänktes vårdnadshavare, socialnämnden eller Socialstyrelsen och därefter en prövning av åklagaren kan saken avgöras i domstol genom en så kallad bevistalan, 38 § LUL.

I svensk rätt är ansvaret för straffmyndiga som misstänks för att ha begått brott delat mellan rättsväsendet och socialtjänsten. Ansvaret för brottsutredningarna har lagts på polis och åklagare medan ansvaret för åtgärder till följd av brottsliga gärningar har lagts på socialtjänsten.¹ Lagstiftaren har ansett att det är av vikt att upprätthålla en skiljelinje mellan 31§-utredningarna och straffrätten. Detta genom att undvika att ny lagstiftning på området medför en förskjutning av 31§-utredningar från det socialrättsliga mot det straffrättsliga området.²

¹ Se prop. 1983/84:187 s. 13 och prop. 2009/10:105 s. 13.

² Se prop. 2009/10:105 s. 21f. och prop. 2018/19:71 s. 14.

Inom EU-rätten har fem direktiv³ framtagits vilka ingår i en gemensam färdplan för att stärka en misstänkts processuella rättigheter i straffrättsliga förfaranden.⁴ Direktiven medför stärkta rättssäkerhetsgarantier för de processer som faller inom definitionen av *straffrättsligt förfarande*. Även i artikel 6 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna ("EKMR") återfinns flera straffprocessuella rättssäkerhetsgarantier.⁵ Bestämmelsen i artikel 6 EKMR är, förutom vid tvister kring civila rättigheter, tillämplig vid *anklagelse om brott*.

Vad som inbegrips i definitionerna av ett *straffrättsligt förfarande* och en *brottsanklagelse* är inte upp till det nationella rättssystemet att avgöra. Begreppen ska tolkas autonomt vilket innebär att begreppen ska ges en självständig betydelse oberoende av hur de tolkas i medlemsstaterna.⁶ Hur ett förfarande i en 31§-utredning förhåller sig till definitionen av en brottsanklagelse enligt artikel 6 EKMR har inte prövats i Europadomstolen.⁷ Inte heller har svenska domstolar begärt förhandsavgörande från EU-domstolen avseende definitionen av *straffrättsligt förfarande* i direktiven och hur begreppet förhåller sig till det svenska förfarandet vid en 31§-utredning.⁸

31§-utredningarna har de närmsta åren fått medial uppmärksamhet i och med kritiken mot polis- och åklagarmyndighetens hantering av utredningarna i Kevinfallet, 1998, och Hovsjöfallet,

³ EU:s tolknings- och översättningsdirektiv, direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden, försvarardirektivet, oskuldspresumtionsdirektivet och barnrättsdirektivet.

⁴ Se Rådets resolution av den 30 november 2009 om en färdplan för att stärka misstänkta eller åtalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden, (2009/C 295/01).

⁵ Sedan 1994 gäller EKMR som svensk lag i och med införandet av Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Genom att det i 2 kap. 19 § RF även stadgas att ingen svensk lag får meddelas i strid mot konventionen kan den även anses ha högre ställning än svensk lag.

⁶ Danelius, 2015, s. 56 och Hettne & Otken Eriksson, 2012, s. 161f.

⁷ Sökning 2019-10-30 på databasen Hudoc. Två sökningar har gjorts genom att välja följande inkluderingsval; State: Sweden. Keywords: (art. 6) Right to a fair trial. Language: English. Vid första sökningen angavs "juvenile" i sökrutan och resultatet som gav fem träffar. Vid andra sökningen angavs ordet "child" och sökningen gav elva träffar. Efter genomgång av träffarna rörde inget mål ett förfarande i en 31§-utredning.

⁸ Sökning 2019-12-16 på databasen Curia. Fem sökningar har gjorts genom att välja "Sverige" avseende medlemsstat/domstol som begäran om förhandsavgörande kommer från och därefter respektive direktivnummer i sökfältet, "2010/64", "2012/13", "2013/48", "2016/343" och "2016/800".

2001.⁹ Fallen rörde misstanke om mord och i båda fall var offren och de misstänkta under 15 år. Kritiken har grundats i polisens förhörsmetoder, att bevisningen inte varit tillräcklig samt att det varit felaktigt att från polisens sida peka ut de misstänkta som skyldiga trots avsaknad av domstolsprövning.¹⁰ 31§-utredningarna gällande Kevinfallet och Hovsjöfallet återupptogs och lades ned i mars 2018 respektive mars 2019 med motiveringarna att "[d]en unge kan inte längre misstänkas för brottet"¹¹ respektive att "...bevisningen inte är tillräcklig för att styrka vem som gjort sig skyldig till brottet..."¹².

Kritiken mot utredningarna i Kevinfallet och Hovsjöfallet har inte lett till någon förändring av misstänkta barns rättssäkerhet i 31§-utredningar. Lagstiftningen avseende en 31§-utredning som var aktuell vid Kevinfallet och Hovsjöfallet skiljer sig i viss mån från nuvarande ordning.¹³ Detta till trots anser jag att det saknas en översyn av misstänkta barns rättssäkerhet i 31§-utredningar och min förhoppning är att uppsatsen ska vara ett bidrag till den rättsvetenskapliga debatten på området.

1.2. Syfte och frågeställningar

Uppsatsens övergripande syfte är att undersöka och analysera skyddet av rättssäkerhet för ett misstänkt barn i en 31§-utredning. Detta innefattar en analys av hur ett förfarande vid en 31§-utredning förhåller sig till definitionen av en *brottsanklagelse* i artikel 6 EKMR samt till definitionen *straffrättsligt förfarande* enligt EU-rättens direktiv¹⁴ avseende misstänkta straffprocessuella rättigheter. Därutöver är ett syfte att jämföra förfarandet vid en 31§-utredning

⁹ Se bl.a. SVT:s artikel <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/varmland/tveksamt-om-det-over-huvud-taget-ror-sig-om-ett-brott> hämtad 2019-11-12 och SVD:s artikel <https://www.svd.se/hovsjofallet-forundersokningen-laggs-ned> hämtad 2019-11-12.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Se beslut i Kevinfallet 2018-03-26, ärende AM-62022-17.

¹² Se beslut i Hovsjöfallet 2019-03-14, ärende AM-87195-18.

¹³ Exempelvis så saknades en rätt till juridiskt biträde oavsett vilket brott barnet misstänktes för år 1998 och 2001. Rätten till biträde vid synnerliga skäl infördes först år 2006 med prop. 2005/06:165.

¹⁴ EU:s tolknings- och översättningsdirektiv, direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden, försvarardirektivet, oskuldspresumtionsdirektivet och barnrättsdirektivet.

med en förundersökning i brottmål för att identifiera skillnader avseende rättssäkerhetsgarantier för en misstänkt i en 31§-utredning.

De frågeställningar som ska användas för att besvara mitt syfte är:

- Hur förhåller sig definitionen av *straffrättsligt förfarande* i EU-direktiven¹⁵ samt definitionen av *brottsanklagelse* i artikel 6 EKMR till då ett barn kan misstänkas för brott i en 31§-utredning?
- Vilka skillnader går att identifiera mellan en 31§-utredning och en förundersökning i brottmål, särskilt avseende rättssäkerhetsgarantier som tillerkänns den misstänkte?

1.3. Metod

I uppsatsen används Sandgrens definition av en rättsdogmatisk metod för att ”fastställa gällande rätt”.¹⁶ Enligt Sandgren innebär metoden dels att beskriva gällande rätt, dels att systematisera gällande rätt genom ”...att identifiera samband, likheter, principer osv.”¹⁷ I *kapitel 2* används den rättsdogmatiska metoden för att beskriva gällande rätt avseende definitionen av *straffrättsligt förfarande* i enlighet med utvalda EU-direktiv samt i enlighet med definitionen av *brottsanklagelse* i artikel 6 EKMR. Därutöver sker en systematisering av gällande rätt genom att utreda eventuella samband som finns mellan det svenska förfarandet vid en 31§-utredning i förhållande till begreppen *brottsanklagelse* och *straffrättsligt förfarande*.

I *kapitel 3* används dels en rättsdogmatisk metod enligt ovan, dels en inomnationell jämförande rättsforskning i enlighet med Bylander definition. Inomnationell jämförande rättsforskning liknar den komparativa metoden med skillnaden att jämförelsen görs inom ett rättssystem istället för mellan två olika rättssystem.¹⁸ Den rättsdogmatiska metoden används för att fastställa ”gällande rätt” för regleringen kring en 31§-utredning samt regleringen kring en förundersökning i brottmål. Den inomnationella jämförande rättsforskningen görs sedan genom

¹⁵ EU:s tolknings- och översättningsdirektiv, direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden, försvarardirektivet, oskuldspresumtionsdirektivet och barnrättsdirektivet.

¹⁶ Sandgren, 2015, s. 43.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Bylander, 2011, s. 20ff.

att dessa förfaranden jämförs så att likheter och skillnader synliggörs och diskuteras i *kapitel 4*. En av fördelarna med den inomnationella jämförande metoden är enligt Bylander är att det bidrar till en djupare förståelse avseende jämförelseobjekten,¹⁹ vilket även är min intention med att ställa 31§-utredningarna i relation till en förundersökning.

Användningen av den rättsdogmatiska metoden innebär att det som utgör gällande rätt på området styrs av rättskällorna lagtext, förarbeten, praxis och doktrin. Rättskällornas hierarkiska värde beaktas även i nämnd ordning där lagtexten har störst auktoritet och doktrinen minst auktoritet.²⁰ Vad gäller rättskällhierarkin i europarätten²¹ följer inte den systematiken i den svenska rättskällevärdet då förarbeten endast används i begränsad mån medan praxis tillmäts större betydelse.²² Vidare används rättsakters ingresser som tolkningsstöd även om de inte är juridiskt bindande.²³ Vid fastställande av gällande rätt avseende *brottsanklagelse* i artikel 6 EKMR tillmäts praxis stor betydelse och avseende definitionen av *straffrättsliga förfaranden* används direktivens ingresser som tolkningsstöd.

Som förklaras i *avsnitt 1.5* används principen *rättssäkerhet* som bakomliggande teori i uppsatsen. Artikel 6 EKMR och EU-direktiven avseende misstänkta straffprocessuella rättigheter stadgar rättssäkerhetsgarantier för enskilda och deras tillämplighet på ett förfarande vid en 31§-utredning är därmed av intresse ur rättssäkerhetssynpunkt. Jämförelsen mellan 31§-utredningar och förfarande i brottmål används för att identifiera skillnader i rättssäkerhet förfarandena emellan. Enligt Sandgren tillåts det att hänsyn tas till värderingar som exempelvis *rättssäkerhet* inom ramen för den rättsdogmatiska metoden.²⁴

¹⁹ Bylander, 2011, s. 20ff.

²⁰ Sandgren, 2015, s. 44.

²¹ Europarätten används i uppsatsen som samlingsnamn över EU:s rättsordning samt EKMR. Detta överensstämmer med definitionen i Bernitz, Kjellgren, 2010, s. 1.

²² Jmf Danelius, 2015 s. 55. Se även artikel 31.3 b och artikel 32 i Wienkonventionen om traktaträtten gällande allmänna regler för tolkning där det framgår att praxis går före förarbeten i tolkningsmetod.

²³ Bernitz & Kjellgren, 2010, s. 38f.

²⁴ Sandgren, 2015, s. 45.

1.4. Material

I *kapitel 2* utgörs materialet bl.a. av de EU-direktiv²⁵ som framtagits som ett led i färdplanen för att stärka en misstänkts straffprocessuella rättigheter vid ett *straffrättsligt förfarande*. Vidare används propositionerna till implementeringen av direktiven som material. Propositionerna till implementeringen av barnrättsdirektivet och oskuldspresumtionsdirektivet kommer användas i större omfattning som material då 31§-utredningarnas tillämpbarhet endast diskuterades däri. Avseende definitionen av *brottsanklagelse* enlighet med Europakonventionen kommer materialet utgöras av lagtexten i artikel 6 EKMR. Därutöver används Europadomstolens praxis på hur begreppet ska tolkas samt doktrin av Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*.²⁶ Två av Europadomstolens domar, *Engel m.fl. mot Nederländerna*²⁷ och *Blokhin mot Ryssland*²⁸ har även utgjort centralt material i kapitlet. Det förstnämnda målet är av betydelse eftersom Europadomstolen däri fastställt kriterier för vad som ska definiera en *brottsanklagelse*. Det andra målet är av intresse eftersom Europadomstolen kom fram till att ett förfarande mot en straffmyndig person föll in under definitionen av *brottsanklagelse* i enlighet med artikel 6 EKMR.

I uppsatsens *kapitel 3* och *kapitel 4* utgörs materialet till största del lagtexten i LUL och RB. I vägledning för tolkning av bestämmelserna används även propositioner och statliga utredningar till LUL och RB. Därutöver används även förundersökningskungörelsen (1947:948) ("FUK") som material samt doktrin bl.a. i form *Rättegångsserien* av Ekelöf m.fl.²⁹

1.5. Teori

Den teori och därmed de "glasögon" som används i uppsatsen för att värdera materialet är *rättsäkerhet*. Därmed används en inomrättslig teori i uppsatsen vilket medför att jag som

²⁵ EU:s tolknings- och översättningsdirektiv, direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden, försvarardirektivet, oskuldspresumtionsdirektivet och barnrättsdirektivet.

²⁶ Danelius, 2015.

²⁷ Mål *Engel m.fl. mot Nederländerna*, 8 juli 1976.

²⁸ Mål *Blokhin mot Ryssland*, 23 mars 2016.

²⁹ *Rättegång III, IV och V*.

författare befinner mig inom rättens ramar för min analys och tolkning. Det råder inte konsensus om vad som inbegrips i definitionen av rättssäkerhet, trots det råder det enighet om att det är en viktig princip.³⁰ Uppsatsen ämnar inte vara teoretiskt lagd så någon djupare diskussion om *rättssäkerhetens* innebörd kommer inte föras. Det ska dock lämnas en kortare förklaring till vad som i uppsatsen menas med *rättssäkerhet* och *rättssäkerhetsgarantier*.

Vad gäller begreppet *rättssäkerhet* kommer uppsatsen utgå från Gustafssons definition. Han menar att rättssäkerheten avser förhållandet mellan rättsordningen och individen.³¹ Detta förhållande beskriver även Gustafsson som "... vilket rättsligt skydd rättsordningen garanterar individen gentemot statliga åtgärder."³² I definitionen av rättssäkerhet menar Gustafsson att legalitetsprincipen utgör ett avgörande fundament, utan legalitet finns därmed ingen rättssäkerhet.³³

Uppsatsen kretsar även kring begreppet rättssäkerhetsgarantier vilket medför att även det begreppet ska och bör förklaras. Även i avseende av *rättssäkerhetsgarantier* kommer uppsatsen utgå från Gustafssons definition. Till skillnad från rättssäkerhet vilket Gustafsson benämner som en princip så beskriver han rättssäkerhetsgarantier såsom rättsregler vilka är till för att skydda värden som anses vara viktiga för rättssäkerheten.³⁴ Medan *rättssäkerhet* därmed ses som en övergripande princip är *rättssäkerhetsgarantier* konkreta lagbestämmelser med visst skyddssyfte. Rättssäkerheten är inte enbart en viktig princip inom straffrätten utan även inom andra rättsområden. Behovet av rättssäkerhet i ett förfarande är dock inte konstant utan måste ställas i relation till de statens möjlighet att vidta ingripande åtgärder mot individen. Vilket behov som kan anses finnas av att kunna värja sig från statens maktutövning är därmed relativt till vilka möjligheter staten har att vidta ingripande åtgärder inom förfarandet.

³⁰ Gustafsson, 2002, s. 301.

³¹ Gustafsson, 2002, s. 304ff.

³² Gustafsson, 2002, s. 303.

³³ Gustafsson, 2002, s. 307f.

³⁴ Gustafsson, 2002, s. 316.

1.6. Avgränsningar

I uppsatsen undersöks hur EKMR:s definition av *brottsanklagelse* samt EU-rättens definition av *straffrättsligt förfarande* förhåller sig till ett att en person kan misstänkas för brott i en 31§-utredning. En närliggande ansats hade varit att istället eller utöver dessa begrepp även analysera 31§-utredningen utifrån Barnkonventionen. I detta avseende hade artikel 40 i Barnkonventionen varit av intresse då artikeln behandlar rättssäkerhetsgarantier för barn som misstänks eller åtalas för brott. Anledningen till att Barnkonventionens förhållande till 31§-utredningarna inte behandlas i uppsatsen är endast av utrymmesskäl och inte för att en sådan analys hade varit utan intresse.

Vidare jämförs förfarandet vid 31§-utredningarna med förundersökning i brottmål. Vad gäller förundersökningen kommer de rättsliga normer som gäller för personer över 21 år behandlas. De särregleringar vid en förundersökning som återfinns i LUL för personer i åldern 15 till 21 år ligger utanför uppsatsens ram och kommer därmed inte diskuteras i jämförelsen i *kapitel 3*.³⁵ Anledningen till att reglerna kring målgruppen misstänka 15 till 21 år inte kommer behandlas är framförallt av utrymmesskäl. Ett syfte med att jämföra 31§-utredningarna med förundersökningen avseende misstänkta över 21 år är att jämförelsen blir i förhållande till det utredningsförfarande som utgör standarden i svensk straffprocess där flest ärenden hanteras och utan särreglering till en misstänkts ålder. Förfarandet i en förundersökning kommer därmed användas som referenspunkt i rättssäkerhetsanalysen.

1.7. Disposition

Uppsatsen består av fem kapitel. I uppsatsens *kapitel 2* diskuterar 31§-utredningarna i förhållande till de EU-direktiv³⁶ som framtagits för att stärka en misstänkts eller åtalads rättssäkerhet i ett *straffrättsligt förfarande*. Vidare diskuteras och analyseras 31§-utredningarna i förhållande till definitionen av *brottsanklagelse* i enlighet med artikel 6 EKMR. I *kapitel 3* görs en jämförelse mellan den rättsliga regleringen kring en 31§-utredning i förhållande till en

³⁵ Se 2–30 b §§ LUL avseende bestämmelser då den misstänkte var mellan 15 och 21 år vid tidpunkten för den brottsliga gärningen.

³⁶ EU:s tolknings- och översättningsdirektiv, direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden, försvarardirektivet, oskuldspresumtionsdirektivet och barnrättsdirektivet.

förundersökning i brottmål. Därefter, i *kapitel 4*, diskuteras de skillnader avseende den misstänkte rättssäkerhet som har identifierats i det föregående kapitlet. Avslutningsvis i *kapitel 5* sammanfattas uppsatsens slutsatser med att uppsatsens frågeställningar besvaras.

2. 31§-utredningar som *straffrättsligt förfarande* och *brottsanklagelse*

Både EU-direktiven³⁷ och artikel 6 EKMR stadgar rättssäkerhetsgarantier för misstänkta i de förfaranden som faller inom dess tillämpningsområde. Motsatsvis så medför det att om ett förfarande bedöms falla utanför tillämpningsområdet så medför det att de rättssäkerhetsgarantier som följer av direktiven och artikel 6 EKMR inte är tillämpliga på förfarandet vid en 31§-utredning och att ett svagare rättssäkerhetsskydd därmed föreligger avseende dessa förfaranden. I *kapitel 2* diskuteras inledningsvis 31§-utredningarna i förhållande till *straffrättsligt förfarande* och därefter i förhållande till definitionen av *brottsanklagelse*.

2.1. Straffrättsligt förfarande enligt EU-direktiven

I samtliga direktiv är *straffrättsligt förfarande* ett centralt begrepp. Någon definition av ett *straffrättsligt förfarande* har dock inte angetts i direktiven. Istället beskrivs begreppet utifrån tillämpningsområden som till stor del är formulerade likadant i samtliga direktiv i färdplanen. I direktivens ingresser ges vägledning för tolkning av tillämpningsområdet samt så exemplifieras vilka förfaranden som ska falla utanför direktiven. Dessa vägledningar är dock formulerade på olika sätt vilket har bidragit till att den svenska lagstiftaren har gjort olika bedömningar mellan direktiven huruvida de ska anses tillämpliga på en 31§-utredning. I samtliga direktiv framgår att bestämmelserna i direktiven utgör en miniminivå och att det saknas hinder för det nationella rättssystemet att erbjuda starkare straffprocessuellt skydd för de misstänkta.³⁸

³⁷ EU:s tolknings- och översättningsdirektiv, direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden, försvarardirektivet, oskuldspresumtionsdirektivet och barnrättsdirektivet.

³⁸ Punkt 67 barnrättsdirektivet, punkt 48 oskuldspresumtionsdirektivet, punkt 54 försvarardirektivet, punkt 32 EU:s tolknings- och översättningsdirektiv och punkt 40 direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden.

2.2. 31§-utredningar som straffrättsligt förfarande?

I propositionerna³⁹ till implementeringen av EU:s tolknings- och översättningsdirektiv, direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden och försvarardirektivet diskuterades inte huruvida direktiven skulle tillämpas på ett förfarande vid en 31§-utredning. Med bakgrund av att det inte fördes någon diskussion om 31§-utredningarnas tillämplighet samt då implementeringen av direktiven inte medförde någon lagändring avseende 31§-utredningarna verkar det som lagstiftaren utgått från att direktiven inte ansågs tillämpliga för straffomyndiga som misstänks för brott.

Tillämpningsområdena för dessa direktiv är till stor del formulerade på samma sätt och uttrycker att de är tillämpliga från dess att en misstänkt eller tilltalad underrättas om att han eller hon har begått ett brott tills det slutliga avgörandet avseende personens skuld har vunnit laga kraft.⁴⁰ I direktivens ingresser saknas det vägledning för hur direktiven ska eller inte ska tolkas avseende förfaranden för straffomyndiga.

Genom endast läsning av ordalydelse i direktivens tillämpningsområde gör att det kan ifrågasättas om huruvida 31§-utredningarna ska bedömas som *straffrättsliga förfaranden* i enlighet med direktiven eller inte. Visserligen så inleds en 31§-utredning med en underrättelse om brottsmisstanke och kan leda till väckande av bevistalan där den misstänktes skuld avgörs genom domstolsprövning i enlighet med 38 § LUL. Å andra sidan leder en 31§-utredning endast undantagsvis till en domstolsprövning genom bevistalan och beslutet huruvida en bevistalan ska väckas är, i vart fall inledningsvis, inte en fråga för åklagaren.⁴¹ Huruvida en 31§-utredning ska anses vara ett *straffrättsligt förfarande* i enlighet med EU:s tolknings- och översättningsdirektiv och direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden och försvarardirektivet går att ifrågasätta. Endast en läsning av ordalydelsen i direktivens tillämpningsområde gör det svårt att landa i någon slutsats. Det talar dock för att lagstiftaren gjort bedömningen att 31§-utredningarna inte omfattas av direktivens tillämpningsområde. Vad lagstiftaren har baserat bedömningen på har dock inte uttryckts i propositionerna.

³⁹ Prop. 2012/13:132, prop. 2013/14:157 och prop. 2015/16:187.

⁴⁰ Artikel 2 försvarardirektivet, artikel 2 direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden och artikel 1 tolknings- och översättningsdirektivet.

⁴¹ Först måste en begäran om bevistalan komma in till åklagaren från det misstänkte barnets vårdnadshavare, socialnämnden eller Socialstyrelsen, 38 § LUL.

2.3. 31§-utredningar och oskuldpresumtionsdirektivet

I oskuldspresumtionsdirektivets artikel 2 stadgas att direktivet är tillämpligt på *straffrättsliga förfaranden* vilket innefattar "... från det tillfälle då en person blir misstänkt eller tilltalad för att ha begått ett brott eller ett påstått brott fram till dess att det slutgiltiga avgörandet av om personen har begått det aktuella brottet har vunnit laga kraft." I punkt 12 i ingressen förtydligades att direktivet är tillämpligt från då att en person är misstänkt eller tilltalad vilket kan vara även innan en formell delgivning om misstanke lämnats.

I propositionen till implementeringen av oskuldspresumtionsdirektivet bedömde lagstiftaren att direktivet skulle tillämpas både på 31§-utredningar och bevistalan enligt 38 § LUL.⁴² Lagstiftaren framförde dock inte uttryckligen att en 31§-utredning eller en bevistalan skulle anses som ett *straffrättsligt förfarande*. Argumentet för att direktivets rättigheter skulle gälla även vid en 31§-utredning var att lagstiftaren ansåg att, trots förfarandenas olika syften, så liknar en 31§-utredning en förundersökning på sättet de bedrivs.⁴³ På liknande sätt som stadgas i 32 § LUL, avseende hänvisningen till bestämmelser RB, ansåg lagstiftaren att direktivet skulle gälla 31§-utredningar och bevistalan i "tillämpliga delar".⁴⁴ Vad som åsyftades med tillämpliga delar och vilka bestämmelser i oskuldspresumtionsdirektivet som är tillämpliga vid en 31§-utredning utvecklas inte av lagstiftaren. Något lagförslag för att stärka den misstänktes rättssäkerhet avseende oskuldspresumtionen i en 31§-utredning framtoogs inte.

En följd av oskuldspresumtionsdirektivets implementering i svensk rätt blev att det tydliggjordes i 12 § 1 st. FUK att vid underrättelse enligt 23 kap. 18 § RB så ska den misstänkte underrättas om att "...inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld."⁴⁵ Att denna rättighetsinformation skulle lämnas till en misstänkt var dock inte något som var obligatoriskt enligt direktivet utan något som medlemsstaterna borde överväga.⁴⁶ Trots att lagstiftaren gjort bedömningen att 31§-utredningarna omfattades av oskuldspresumtionsdirektivet i tillämpliga delar så infördes det

⁴² Prop. 2017/18:58 s. 8.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Förordning (2018:121) om ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948).

⁴⁶ Se punkt 31 och 32 i ingressen till oskuldspresumtionsdirektivet.

ingen rätt för misstänkta i dessa förfaranden att bli underrättad om rätten till tystnad och att inte medverka till utredningen av dennes skuld, vilket gjordes för en förundersökning.

2.4. 31§-utredningar och barnrättsdirektivet

I barnrättsdirektivet artikel 1 framgår att ”[d]etta direktiv ska tillämpas på barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. Det är tillämpligt fram till det slutgiltiga avgörandet av frågan om den misstänkta eller tilltalade personen har begått ett brott, inbegripet, i förekommande fall, även under rättegång och i väntan på beslut om ett eventuellt avgörande.”

Ett tydliggörande om direktivets tillämplighet görs i punkt 17 i ingressen där det framgår att ”[d]etta direktiv bör endast tillämpas på straffrättsliga förfaranden. Det bör inte tillämpas på andra typer av förfaranden, särskilt inte förfaranden som är specialutformade för barn och som kan leda till skyddsåtgärder, korrigerande åtgärder eller utbildningsåtgärder.”

I propositionen till implementeringen av barnrättsdirektivet gjorde lagstiftaren bedömningen att både 31§-utredningar och bevistalan enligt 38 § LUL föll utanför definitionen av *straffrättsligt förfarande*.⁴⁷ Denna slutsats grundades till stor del på punkt 17 i direktivets ingress om att vissa specialutformade förfaranden för barn skulle undantas.⁴⁸ Vidare framförde lagstiftaren att en 31§-utredning och en förundersökning har flera likheter men att de ändå inte kunde likställas.⁴⁹ Av vilken anledning förfarandena inte ansågs kunna likställas uttrycks inte tydligt. Lagstiftaren förklarar dock att syftet med en 31§-utredning är att utgöra underlag för socialtjänsten och att en avsikt inte är att ”...anlägga ett mera renodlad straffrättsligt synsätt när det gäller brott begångna av barn under 15 år...”.⁵⁰ Avseende bevistalan så ansågs detta förfarande falla utanför definitionen av ett *straffrättsligt förfarande* då någon straffrättslig påföljd inte kan aktualiseras.⁵¹

⁴⁷ Prop. 2018/19:71 s. 13f.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

2.5. 31§-utredningar i en gråzon avseende straffrättsliga förfaranden

Lagstiftarens argumentation angående 31§-utredningarnas tillämpbarhet i oskuldspresumtionsdirektivet gentemot barnrättsdirektivet är enligt min mening motsägande. Avseende oskuldspresumtionsdirektivet argumenterade lagstiftaren för att *trots* att syftet mellan förfarandena var olika så fanns det stora likheter mellan en förundersökning i brottmål och en 31§-utredning.⁵² Av den anledningen skulle därmed oskuldspresumtionsdirektivet vara tillämpligt även på 31§-utredningar.⁵³ I barnrättsdirektivet argumenterar man i stort sätt motsatsvis och hävdar att *trots* att det finns likheter mellan en förundersökning och en 31§-utredning så är syftet med förfarandena olika, vilket lagstiftaren ansåg vara en faktor som talade emot att tillämpa direktivet på 31§-utredningar.⁵⁴

Att lagstiftaren landar i bedömningen att 31§-utredningarna faller utanför barnrättsdirektivets tillämpningsområde är enligt mig inte en orimlig slutsats med beaktande av punkt 17 i ingressen. Med detta sagt så hade det inte funnits något hinder mot att även tillämpa rättssäkerhetsgarantierna som direktivet stadgar även på 31§-utredningar då direktiven endast stadgar en miniminivå. Att införa motsvarande rättssäkerhetsgarantier i en 31§-utredning hade visat på att man värnar om rättssäkerheten även i dessa förfaranden.

2.6. Brottssanklagelse i artikel 6 EKMR

Artikel 6 EKMR behandlar rätten till en rättvis rättegång. Bestämmelsen i artikel 6.1 inleds med följande:

”Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en *anklagelse mot honom för brott*, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag.”⁵⁵

⁵² Prop. 2017/18:58 s. 8.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Prop. 2018/19:71 s. 13f.

⁵⁵ Författarens kursivering.

Med rätten till en rättvis rättegång vid anklagelse om brott följer även oskuldspresumtionen i artikel 6.2 samt flera processuella minimirättigheter i artikel 6.3.

Artikel 6.1 EKMR om rätten till en rättvis rättegång är tillämplig vid prövningen av civila rättigheter eller vid anklagelse för brott. Avseende tillämpbarheten av artikel 6 EKMR i förhållande till en 31§-utredning är det prövningen av anklagelse för brott som är relevant.

Vid endast läsning av ordalydelsen förefaller artikel 6 EKMR vara tillämpning då någon anklagas för brott. Genom detta kan det vara lätt att dra slutsatsen att artikeln skulle vara tillämplig vid en 31§-utredning eftersom en utredning inleds då ett barn under 15 år kan misstänkas för att ha begått ett brott, 31 § LUL. Att endast se till ordalydelsen kan dock inte göras då Europadomstolen utvecklat praxis på vad som menas med en *brotsanklagelse* i artikel 6 EKMR. Fortsättningsvis kommer begreppet *brotsanklagelse* användas synonymt och istället för *anklagelse mot honom för brott*.

2.6.1. *Brotsanklagelse som autonomt begrepp*

Begreppet *brotsanklagelse* i enlighet med artikel 6 EKMR har en autonom innebörd, vilket innebär att begreppet är "...oberoende av vilken innebörd som ges åt motsvarande begrepp i de nationella rättssystemen".⁵⁶ Att begreppet ska tolkas autonomt grundas i strävan efter en gemensam minimistandard i samtliga medlemsstater.⁵⁷

I praxis har Europadomstolen slagit fast att vad gäller den autonoma tolkningen av en brotsanklagelse så gäller detta endast i en riktning. Medlemsstaterna har möjlighet att i sitt nationella rättssystem avgöra vilka gärningar som ska vara kriminaliserade och därmed vilket förfarande som kan inkluderas i en brotsanklagelse. Vad medlemsstaterna inte kan göra i och med den autonoma tolkningen är att exkludera nationella förfaranden från vad som enligt artikel 6 EKMR är att bedöma som en brotsanklagelse.⁵⁸

⁵⁶ Danelius, 2015, s. 56.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Jmf Danelius, 2015, s. 175 och mål *Engel m.fl. mot Nederländerna*, punkt 81.

2.7. Definitionen av brottsanklagelse

Angående vad som räknas som en brottsanklagelse enligt artikel 6 EKMR så har det i Europadomstolens dom *Engel m.fl. mot Nederländerna* utvecklats kriterier för bedömningen.⁵⁹ Fortsättningsvis benämns dessa kriterier som *Engel-kriterierna*.

Danelius har beskrivit Engel-kriterierna som följande:⁶⁰

1. ”hur handlingen klassificeras i inhemsk rätt”⁶¹
2. ”gärningens art”⁶²
3. ”den påföljd som vederbörande person riskerar att dömas till”⁶³

I *Ziliberg mot Moldavien*⁶⁴ konstaterade Europadomstolen att samtliga av Engel-kriterierna inte behöver vara uppfyllda i bedömningen för om något ska klassas som en brottsanklagelse.⁶⁵ Vad gäller det andra kriteriet gällande brottets art samt det tredje kriteriet om påföljdens stränghet så ansågs dessa vara alternativa.⁶⁶ Domstolen ansåg dock att det saknas hinder mot att analysera det andra och tredje kriterierna kumulativt om man med ett alternativt angreppssätt inte når fram till en slutsats om det rör sig om en brottsanklagelse i konventionens mening.⁶⁷ I målet *Özturk mot Tyskland*⁶⁸ har Europadomstolen även uttalat att endast det faktum att påföljden är mindre sträng medför inte att det inte kan röra sig om en brottsanklagelse i konventionens mening.⁶⁹ En påföljd enligt definitionen av brottsanklagelse behöver inte begränsad till vad som i nationell rätt inbegrips i en straffrättslig påföljd. I mål

⁵⁹ *Engel m.fl. mot Nederländerna*, punkt 82.

⁶⁰ Se Danelius, 2015, s. 176.

⁶¹ I domsskälerna i *Engel m.fl. mot Nederländerna* punkt 82, uttrycktes det första kriteriet enligt följande ”... whether the provision(s) defining the offence charged belong, according to the legal system of the respondent State, to criminal law, disciplinary law or both concurrently.”

⁶² I domsskälerna i *Engel m.fl. mot Nederländerna* punkt 82, uttrycktes det andra kriteriet enligt följande ”[t]he very nature of the offence...”

⁶³ I domsskälerna i *Engel m.fl. mot Nederländerna* punkt 82, uttrycktes det tredje kriteriet enligt följande ”... the degree of severity of the penalty that the person concerned risks incurring”

⁶⁴ Mål *Ziliberg mot Moldavien*, 1 februari 2005.

⁶⁵ *Ziliberg mot Moldavien*, punkt 31.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Mål *Özturk mot Tyskland*, 21 februari 1984.

⁶⁹ *Özturk mot Tyskland*, punkt 54.

*Västberga Taxi Aktiebolag och Vulic mot Sverige*⁷⁰ fastslogs att skatterättsliga tilläggsavgifter⁷¹ uppfyllde det tredje Engel-kriteriet om påföljd med hänsyn till att dess avskräckande⁷² och bestraffande⁷³ karaktär.⁷⁴

2.7.1. *Brottsanklagelse i förfarande mot straffmyndig*

I praxis från Europadomstolen, mål *Blokhin mot Ryssland*, har ett förfarande mot en straffmyndig person bedömts falla inom ramen för en *brottsanklagelse* i enlighet med artikel 6 EKMR. Blokhin hade i nationell domstol misstänkts för att ha begått utpressningsbrott men då han var under åldern för straffansvar inleddes ingen straffrättslig process liknade för straffmyndiga. Inledande utredningsåtgärder vidtogs däribland polisförhör med Blokhin. Därefter sattes Blokhin i tillfälligt interneringscenter för unga lagförbrytare⁷⁵ i 30 dagar. Frihetsberövandet hade motiverats med att förhindra Blokhin från att begå fler brott.⁷⁶

Med hänvisning till *Engel-kriterierna* kom Europadomstolen fram till att förfarandet föll inom definitionen av brottsanklagelse och att artikel 6 EKMR därmed var tillämplig på förfarandet. Avseende det första kriteriet så ansågs det inte tillmätas avgörande betydelse att förfarandet inte klassades som straffrättsligt enligt rysk rätt. Vidare konstaterade domstolen att brottet utpressning som Blokhin stod anklagad för var ett brott innefattades i det ordinära straffrättsliga systemet och att andra kriteriet gällande gärningens art var uppfyllt. Det faktum att Blokhin av åldersskäl inte kunde dömas för brottet saknade betydelse avseende gärningens art.⁷⁷

Avseende det tredje kriteriet om påföljdens stränghet så skulle det avgöras utifrån att Blokhin blivit placerad i det tillfälliga interneringscentret till följd av brottsanklagelsen mot honom. Europadomstolen bedömde att placeringen i interneringscentret var av straffande,

⁷⁰ Mål *Västberga Taxi Aktiebolag och Vulic mot Sverige*, 23 juli 2002.

⁷¹ Författarens översättning av ”tax surcharges”.

⁷² Författarens översättning av ”deterrent”.

⁷³ Författarens översättning av ”punitive”.

⁷⁴ *Västberga Taxi Aktiebolag och Vulic mot Sverige*, punkt 79.

⁷⁵ Författarens översättning av ”temporary detention centre for juvenile offenders”.

⁷⁶ *Blokhin mot Ryssland*, punkt 14 till 54.

⁷⁷ *Blokhin mot Ryssland*, punkt 179.

förebyggande och avskräckande karaktär⁷⁸. Även om beslutet att sätta Blokhin i tillfälligt interneringscenter formellt sätt var skilt från polisutredningen ansåg Europadomstolen att det fanns en nära koppling mellan brottet och påföljden. Detta för att beslutet att sätta Blokhin i interneringscenter endast grundades på informationen som förekommit i polisförhören.⁷⁹

Med en sammantagen bedömning av *Engel-kriterierna*, där andra och tredje kriterierna ansågs vara uppfyllda, ansåg en oenig domstol att förfarandet föll inom definitionen av *brotsanklagelse* i enlighet med artikel 6 EKMR.⁸⁰

2.8. 31§-utredningar med tillämpning av Engel-kriterierna

Det saknas avgörande från Europadomstolen huruvida en förfarande vid en 31§-utredning ska ses som en *brotsanklagelse* i enlighet med artikel 6 EKMR.⁸¹ Skulle ett förfarande kring vid en 31§-utredning bedömas falla inom artikel 6 EKMR medför det att de rättssäkerhetsgarantier som medföljer av artikel 6 EKMR även är tillämpliga i en 31§-utredning. Det är därmed inte upp till svensk rättsordning att bestämma huruvida en förfarande vid en 31§-utredning faller inom definitionen av artikel 6 EKMR. I och med målet *Blokhin mot Ryssland* står det klart att även ett förfarande mot straffmyndiga kan falla inom definitionen av *brotsanklagelse* i enlighet med artikel 6 EKMR.

2.8.1. Första kriteriet – handlingens klassificering i nationell rätt

Med Danelius begreppsdefinition handlar det första Engel-kriteriet om att bedöma om handlingen klassificeras som en del av straffrätten i det svenska rättssystemet.⁸² Vad Danelius

⁷⁸ Författarens översättning av ”punitive elements as well as elements of prevention and deterrence”, *Blokhin mot Ryssland*, punkt. 179.

⁷⁹ *Blokhin mot Ryssland*, punkt. 179.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Sökning den 30 oktober 2019 på databasen Hudoc. Två sökningar har gjorts genom att välja följande inkluderingsval; State: Sweden. Keywords: (art. 6) Right to a fair trial. Language: English. Vid första sökningen angavs ”juvenile” i sökrutan och resultatet som gav fem träffar. Vid andra sökningen angavs ordet ”child” och sökningen gav elva träffar. Efter genomgång av träffarna rörde inget mål ett förfarande i en 31§-utredning.

⁸² Danelius, 2015, s. 176.

menar och vad som kan utgöra *handlingen* i en 31§-utredning är inte helt självklart. Om man lämnar Danelius definition och ser till rättspraxis i *Blokhin mot Ryssland* tolkades det första av Engel-kriterierna som "...the legal characterisation of the procedure under national law..."⁸³ Vidare diskuteras det i domsskälerna huruvida "the proceedings" föll in under "criminal law" eller inte avseende det första kriteriet.⁸⁴ Vid bedömningen av huruvida 31§-utredningar klassificeras som förfaranden tillhörande straffrätten i svensk rätt så landar min bedömning i att utredningarna faller utanför. Detta med bakgrund av att svenska lagstiftaren argumenterat för att det är viktigt att åtskilja 31§-utredningar från straffrätten och att man vill undvika en förskjutning av 31§-utredningar mot det straffrättsliga området.⁸⁵

2.8.2. Andra kriteriet – gärningens art

Det andra kriteriet som ska tas hänsyn till är, sett till Danelius översättning, gärningens art.⁸⁶ Det ska beaktas huruvida gärningen omfattas av ett allmänt förbud eller om det endast är en begränsad person- eller yrkesgrupp som kan anses ha begått gärningen genom överträdelse.⁸⁷ Sett till en 31§-utredning är min bedömning att detta kriterium kan anses vara uppfyllt. Detta eftersom en utredning ska inledas enligt 31 § LUL då någon kan misstänkas för *brott*. Här åsyftas brott som återfinns i både BrB och specialstraffrätt och inte gärningar som är begränsade till att begås av en begränsad grupp.

2.8.3. Tredje kriteriet – påföljdens karaktär

Det sista av *Engel-kriterierna* som ska tas beaktas är påföljdens karaktär. Danelius beskriver att "...en frihetsberövande påföljd i allmänhet bör medföra att gärningen hänförs under artikel 6:1, medan typiska disciplinstraff som suspension och varning talar i motsatt riktning."⁸⁸ Det

⁸³ *Blokhin mot Ryssland*, punkt 179.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Se prop. 2018/19:71 s. 14 och prop. 2009/10:105 s. 21.

⁸⁶ Danelius, 2015, s. 176.

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ *Ibid.*

kan ifrågasättas hur detta kriterium ska ställas i relation till 31§-utredningar eftersom utredningarna aldrig följs av en straffrättslig påföljd.

Med beaktande av domskälen i *Blokhin mot Ryssland* ska bedömningen avseende det tredje kriteriet avgöras utifrån de faktiska konsekvenserna och inte utifrån att straffrättsliga påföljder motsvarande de för straffmyndiga personer inte kan dömas ut.⁸⁹ I Blokhins fall så rörde det sig om en placering i ett interneringscenter för ungdomar i 30 dagar, där beslutet om placeringen formellt sett var separerat från brottsutredningen men då beslutet helt grundades på informationen som framkommit i utredningen. Domstolen konstaterade även att placeringen i interneringscentret hade både en straffande och avskräckande karaktär.⁹⁰

Vid avslutande av en 31§-utredning skickas utredningsmaterialet till socialtjänsten så att de kan fatta beslut om eventuella sociala insatser, 37 § LUL. Insatserna kan vara av frivillig karaktär, men även av tvingande karaktär i form av tvångsvård efter beslut av förvaltningsrätten, 4 § 1 st. LVU. Att barnet bedöms utsätta sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom exempelvis brottslig verksamhet är en grund för att bevilja tvångsvård, 3 § LVU. Enligt min mening är det främst två frågor som är relevanta för att utreda om konsekvenserna av 31§-utredningar går att likställa med förfarandet i *Blokhin mot Ryssland*. För det första handlar det om hur stor del av polisutredningen som utgör grund för beslutet om tvångsvård. För det andra är det huruvida tvångsvården likställas med den frihetsberövning av straffande och avskräckande karaktär som interneringscentret innebar.

Avseende både den första och andra frågan är det svårt att bedöma likheterna avseende tvångsvård mot placeringen i interneringscentret utan att se till situationen i det enskilda fallet. Vad som är klart är dock att ansökan från socialnämnden till förvaltningsrätten ska innehålla mer information än vad som framkommit i brottsutredningen, bl.a. den unges förhållande och tidigare vidtagna åtgärder, 4 § 2 st. LVU. En ansökan om tvångsvård kan därmed inte enbart grundas på polisutredningen. Avseende den andra frågan så är det till stor del avgörande vilken tvångsvård som beslutas. Tvångsvård vid placering i annat hem än barnets egna kan, men inte alltid, utgöra en begränsning av rörelsefriheten, 12 och 15 §§ LVU. Om barnet hindras från att lämna hemmet denne är placerad i så påminner detta mer om ett interneringscenter. En skillnad

⁸⁹ *Blokhin mot Ryssland*, punkt 179.

⁹⁰ *Ibid.*

från tvångsvård är dock att placeringen i interneringscentret i *Blokhin mot Ryssland* grundades inte i något vårdbehov utan för att förhindra honom begå ytterligare brott.

Trots att det finns några likheter med placeringen i interneringscenter med ett beslut om tvångsvård till följd av en 31§-utredning så anser jag att det är mer som talar emot än för att ett beslut om tvångsvård skulle uppfylla det tredje av *Engel-kriterierna* med beaktande av domen *Blokhin mot Ryssland*.

2.9. 31§-utredningar utanför definitionen av brottsanklagelse

Slutsatsen enligt min bedömning vid tillämpning av *Engel-kriterierna* på en 31§-utredning så uppfylls det andra kriteriet angående gärningens art, men inte det första och tredje kriteriet och klassificeringen i nationell rätt samt påföljdens stränghet. Med bakgrund av detta finner jag det tveksamt att Europadomstolen skulle göra bedömningen att en 31§-utredning kan falla inom definitionen av brottsanklagelser i enlighet med artikel 6 EKMR. För att Europadomstolen ska kunna avgöra huruvida ett förfarande faller inom definitionen av *brottsanklagelse* behöver dock samtliga omständigheter i ett enskilt fall beaktas, och inte endast generellt beaktat lagstiftningen kring ett visst förfarande.

3. Jämförelse mellan en 31§-utredning och en förundersökning

I *kapitel 3* görs en jämförelse mellan förfarandet i en 31§-utredning och förfarandet vid en förundersökning i brottmål. Förfarandet vid en förundersökning används som en referenspunkt då detta förfarande kan anses utgöra standarden i svensk straffprocess.

Inledningsvis kan konstateras att både en 31§-utredning och en förundersökning leds av Polismyndigheten eller en åklagare där åklagaren leder utredningen respektive förundersökningen i de fall saken inte är av enkel beskaffenhet, 23 kap. 1 st. RB och 32 § 1 st. LUL. Vad som anses som ”enkel beskaffenhet” går att utläsa av Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (”ÅFS 2005:9”). Avseende en 31§-utredning ska den som utgångspunkt ledas av en undersökningsledare som genom intresse och fallenhet anses vara särskilt lämpad för uppgiften, 32 § 3 st. LUL. I både en förundersökning och en 31§-utredning föreligger en objektivitetsplikt, vilket medför att undersökningsledaren ska beakta bevisning både till den misstänktes fördel samt nackdel, 23 kap 4 § 1 st. RB och 32 § 1 st. LUL.

3.1. Inledande av förfarandena

Förundersökning

I 23 kap. 1 § RB stadgas att:

”Förundersökning *skall* inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns *anledning att anta* att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats.”⁹¹

I förarbeten har beviskravet *anledning att anta* beskrivits föreligga även då misstanken att ett brott har begåtts är ”vag och oprecis” och då ”bevisningen kan vara svag”.⁹² Genom att en

⁹¹ Författarens kursivering.

⁹² Prop. 1997/98:10 s. 24.

förundersökning *skall* inledas finns det därmed en obligatorisk förundersökningsplikt så länge det inte finns ett lagstadgat undantag. Undantag är exempelvis vid förenklad utredning, 23 kap. 22 § RB, att det är uppenbart att brottet inte går att utreda, 23 kap. 1 § 2 st. RB, eller att kostnaderna för förundersökningen inte står i rimlig proportion till brottet och att straffvärdet beräknas till högst tre månaders fängelse, 23 kap 4 a § 2 st. RB.

31§-utredning

Grunderna för att inleda en 31§-utredning skiljer sig åt från vad som gäller i en förundersökning. Vid vilka tillfällen en 31§-utredning ska och får inledas stadgas i 31 § 1–4 st. LUL, och lyder:

”Kan någon misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar emot det.

På begäran av socialnämnden *får* en utredning om brott även inledas i andra fall avseende någon som inte fyllt femton år, om socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge. Vid denna bedömning ska det särskilt beaktas om det är fråga om ett brott som innebär att den unge äventyrar sin hälsa eller utveckling eller om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet begången av den unge.

I andra fall som avses i första och andra styckena *får* en utredning om brott inledas avseende någon som inte har fyllt femton år

1. om det behövs för att klarlägga om någon som har fyllt femton år har tagit del i brottet,
2. om det behövs för att efterforska gods som har åtkommit genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande, eller
3. om det av andra skäl är av särskild betydelse med hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse.

Har den unge inte fyllt tolv år får en utredning enligt andra eller tredje stycket inledas endast om det finns synnerliga skäl.”⁹³

En obligatorisk utredningsplikt finns endast i en 31§-utredning då straffskalan för brottet inte understiger ett års fängelse. Gällande inledande av en 31§-utredning enligt 31 § 2 och 3 st. LUL är bestämmelserna fakultativa vilket framgår av att utredningen *får* och inte *ska* inledas. En utredning som inleds enligt presumptionsregeln i 31 § 1 st. LUL får undantas från att inledas endast om det föreligger särskilda skäl vilket framgår ur lagtexten. I propositionen till bestämmelsen anges att särskilda skäl kan föreligga om det förflutit lång tid sedan brottet begåtts, om det med hänsyn till omsorg för barnets bästa talar mot en utredning samt om omständigheterna kring brottet är tillräckligt klarlagda.⁹⁴

Jämförelse

Gemensamt för en 31§-utredning och en förundersökning i brottmål är att det krävs misstanke om brott för att förfarandet ska kunna inledas. För att inleda en 31§-utredning förutsätter det dessutom att en person under 15 år kan misstänkas för brottet, medan det inte krävs en brottsmisstänkt för att inleda en förundersökning. I en 31§-utredning är därmed utredningsinsatserna redan från inledandet riktat mot en specifik person.

I den statliga utredningen som låg till grund för införandet av bestämmelsen i nuvarande 31 § LUL så angavs det att *kan misstänkas* innebär att misstanken är ”...tillräckligt väl underbyggd för att en utredning ska framstå som motiverad.”⁹⁵ I en 31§-utredning blir barnet i fråga beaktad som misstänkt redan vid misstankegraden *kan misstänkas*, medan det i en förundersökning är först vid *skälig misstanke* som personen ifråga underrättas om misstanken, se vidare *avsnitt 3.3*.

Både i en 31§-utredning och en förundersökning finns det bestämmelser om obligatorisk förundersöknings- och utredningsplikt. Vid en förundersökning så är denna plikt mer omfattande och gäller samtliga brott som faller under allmänt åtal, 23 kap. 1 § 1 st. RB. Avseende 31§-utredningar är utredningsplikten istället beroende av brottets straffskala då

⁹³ Författarens kursivering.

⁹⁴ Prop. 2009/10:105 s. 24 och s. 66.

⁹⁵ SOU 2008:111 s. 69f.

endast de brott där det inte är föreskrivet lindrigare straff än ett års fängelse är ett inledande obligatoriskt, 31 § 1 st. LUL.

Avseende undantag från den obligatoriska förundersöknings- och utredningsplikten skiljer sig dessa åt mellan förfarandena. Undantag från att inleda förundersökning grundar sig på skäl motsvarande exempelvis kostnadsaspekter och bevissvårigheter, 23 kap. 1 § 2 st. och 23 kap. 4a § RB. Motsvarande bestämmelser finns inte avseende undantag från att inleda en 31§-utredning. Vid en 31§-utredning kan istället motsatsen till bevissvårigheter motivera ett undantag från att inleda en utredning. Detta genom att omständigheterna kring brottet redan är tillräckligt klarlagda, exempelvis då den misstänkte har erkänt brottet, se vidare *avsnitt 3.7*.⁹⁶ Vidare kan även avsteg från att inleda en utredning göras utifrån hänsyn till den enskilde vilket inte finns någon motsvarighet avseende inledande av en förundersökning.⁹⁷

3.2. Förfarandenas syften

Förundersökning

Syftet med en förundersökning i brottmål går delvis att utläsa av 23 kap. 2 § RB är där stadgas att

”Under förundersökningen skall utredas, vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl föreligger för åtal mot honom, samt målet så beredas, att bevisningen kan vid huvudförhandlingen förebringas i ett sammanhang.”

I förarbeten talas det även om att det finns ytterligare syfte som inte går att utläsa ur 23 kap. 2 § RB, nämligen att ge den misstänkte insyn i bevismaterialet samt att klarlägga om det finns

⁹⁶ Detta genom undantaget vid särskilda skäl, 31 § 1 st. LUL. Se prop. 2009/10:105 s. 24 och s. 66.

⁹⁷ Prop. 2009/10:105 s. 24 och s. 66.

något enskilt anspråk.⁹⁸ Dessa syften har styrts hur lagstiftningen kring en förundersökning är konstruerad.⁹⁹

31§-utredning

Vad gäller en 31§-utredning anges syftet främst i förarbetena och inte i lagtexten. Där uttrycks att det primära syftet med en 31§-utredning är att utgöra beslutsunderlag för socialtjänsten gällande sociala insatser mot barnet. Vidare framhävs målsägandens intresse av upprättelse och samhällets intresse av att få klarlagt vad som hänt vid mycket allvarliga brott. Även rättssäkerhetsaspekter framhävs för den misstänkte då en utredning anses kunna bidra till att tidigare felaktigt utpekade misstänka kan avskrivas från utredningen.¹⁰⁰

Dessa syften har till viss mån fått uttryck i lagtexten i 31 § LUL genom på vilka grunder en utredning kan inledas. Det som anses vara det primära syftet, att utgöra beslutsunderlag för socialtjänsten, framkommer som en grund att inleda en 31§-utredning efter socialnämndens begäran enligt 31 § 2 st. LUL. Målsägandens och samhällets intresse av att utredning genomförs tas hänsyn till genom möjligheten att kunna inleda utredning med hänsyn till allmänt eller enskilt intressen i 31 § 3 st. 3 p. LUL.

Jämförelse

Hur syftena med en förundersökning är formulerade skiljer sig därmed mot vad som uttrycks som syftena med en 31§-utredning. En likhet mellan syftet med en förundersökning och en 31§-utredning är dock att de delvis är formulerade utifrån den enskildes intresse avseende rättssäkerhet. Gällande en förundersökning så handlar detta om rättssäkerhet för den misstänkte och att ge denna person en insyn i processen.¹⁰¹ Vad gäller en 31§-utredning uttrycks det i propositionen att "... av rättssäkerhetsskäl kan det vara angeläget att en utredning genomförs,

⁹⁸ Prop. 1994/95:23 s. 73.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Prop. 2009/10:105 s. 22f och SOU 2008:111 s. 127.

¹⁰¹ Prop. 1994/95:23 s. 73.

t.ex. för att kunna avskriva misstankar mot felaktigt utpekade barn.”¹⁰² Att detta skulle utgöra ett syfte med att inleda en 31§-utredning är dock inget som kommit till uttryck i lagtexten.

3.3. Underrättelse av misstanke

Förundersökning

I 23 kap. 18 § 1 st. RB stadgas det att:

“När förundersökningen har kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, ska den misstänkte underrättas om misstanken när han eller hon hörs”.

Vad som inbegrips i beviskravet *skäligen misstanke* har beskrivits med att ”...det skall finnas *konkreta omständigheter* som med viss styrka talar för att den misstänkte har begått det antagna brottet”.¹⁰³

Enligt 12 § 1 st. FUK ska i samband med underrättelsen om skäligen misstanke lämnas information till den misstänkte om dennes rättigheter. De rättigheter som omnämns i 12 § 1 st. FUK och som den misstänkte ska underrättas om är rätten att:

- ”- anlita biträde av försvarare och att under vissa förutsättningar få en offentlig försvarare förordnad,
- få information om förändringar av misstanken och ta del av utredningsmaterial i den utsträckning som följer av 23 kap. 18 § rättegångsbalken,
- vid behov biträdas av tolk och få handlingar översatta som är väsentliga för att kunna ta till vara sin rätt, och
- inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld.”

¹⁰² Prop. 2009/10:105 s. 22.

¹⁰³ Ekelöf, Edelstam & Pauli, 2011 s. 133.

31§-utredning

Genom hänvisning från 32 § 1 st. LUL till 23 kap. 18 § RB är bestämmelsen angående underrättelse av misstanke tillämplig även i 31§-utredningar. I 32 § 1 st. LUL framgår dock att samtliga bestämmelser som hänvisas från 32 § 1 st. LUL till rättegångsbalken ska gälla i *tillämpliga delar*. Vad som menas med tillämpliga delar och hur det ska tolkas i förhållande till 23 kap. 18 § RB förtydligas varken i lagtexten eller i förarbeten.¹⁰⁴

Hänvisningen från 32 § 1 st. LUL till 23 kap. 18 § RB om brott kan medföra att reglerna kring underrättelse av misstanke vid en första anblick kan se ut att vara identiska. Med bakgrund av avsaknad av förarbetsuttalanden är det dock inte helt klart hur bestämmelsen om underrättelse av misstanke ska tillämpas i en 31§-utredning.

Då utredningen av en 31§-utredning inleds mot ett barn redan när denna *kan misstänkas* talar detta enligt min mening mot att *skälig misstanke* krävs för underrättelse även i en 31§-utredning. En ordning där *skälig misstanke* skulle behövas för att underrätta barnet om brottsmisstankarna skulle medföra att flera tvångsmedel skulle kunna riktas mot barnet såsom misstänkt men utan att denna underrättats om misstanken, se 36 § LUL och *avsnitt 3.6* om straffprocessuella tvångsmedel.

Jämförelse

Gemensamt för en 31§-utredning och en förundersökning är att underrättelsen ska ske vid förhör med den misstänkte, vilket går att utläsa av lagtexten i 23 kap. 18 § 1 st. RB. I en förundersökning ska dock underrättelsen inte lämnas förrän personen är *skäligen misstänkt*, 23 kap. 18 § 1 st. RB. I en 31§-utredning är det inte lika tydligt vid vilken misstankegrad barnet ska underrättas. Det finns dock skäl att anta att underrättelsen mot ett barn kan lämnas även vid en tidigare misstankegrad.

Vilken information som ska lämnas till en misstänkt i en 31§-utredning går inte urskilja av varken lagtext eller förarbeten. Huruvida 12 § 1 st. FUK är tillämplig även i 31§-utredningar är

¹⁰⁴ Se prop. 1983/84:187 angående införandet av hänvisningarna från LUL till RB i tillämpliga delar. Bestämmelsen återfanns då i 14§ LUL. På s. 14 och s. 34 diskuteras införandet av bestämmelsen men hur ”tillämpliga delar” ska tolkas berörs inte. Se även prop. 2016/17:68 om lagförslaget som låg till grund för hänvisningen från LUL till underrättelse om misstanke i 23 kap. 18 § RB. I propositionen kommenteras inte införandet av bestämmelsen om underrättelse av misstanke i en 31§-utredning.

tveksamt. Detta då det i FUK uttryckligen föreskrivs avseende vissa bestämmelser att de är tillämpliga avseende barn alternativt mer precist att bestämmelsen är tillämplig för barn under 15 år.¹⁰⁵ I övrigt saknas det bestämmelse i FUK angående vilken information som ska lämnas till en misstänkt i en 31§-utredning.

3.4. Rätten till offentlig försvarare och juridiskt biträde

Förundersökning

I en förundersökning i brottmål regleras förordnande av offentlig försvarare i 21 kap. 3 a–b §§ RB. I 21 kap. 3 a § 1 st. RB stadgas att en misstänkt som anhålls eller häktas har rätt till en offentlig försvarare på begäran av den misstänkte. Även om personen inte är anhållen eller häktad ska en offentlig försvarare förordnas om den misstänkte begär det och om personen är misstänkt för ett brott som kan ge minst sex månaders fängelse.

I 21 kap. 3 a § 2 st. RB framgår ytterligare fall då offentlig försvarare ska förordnas till den misstänkte. Detta är om den misstänkte är i behov av försvarare med hänsyn till utredningen, om val av påföljd är tveksamt och det finns skäl till att en annan påföljd än böter eller villkorlig dom kan aktualiseras samt om det finns särskilda skäl att förordna försvarare med tanke på den misstänktes förhållande eller vad målet rör, 21 kap. 3 a § 2 st. 1–3 p. RB. Vidare kan det finnas möjlighet för en tidigare tilltalad att få offentlig försvarare förordnad vilket framgår av 21 kap. 3 b § RB.

Rätten till offentlig försvarare i enlighet med 21 kap. 3 a § RB infaller när personen är *skäligen misstänkt* för brottet och har underrättats om detta i enlighet med 23 kap. 18 § RB, se *avsnitt 3.3 ovan*.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Se exempelvis 15 § FUK.

¹⁰⁶ Ekelöf, Edelstam & Pauli, 2011 s. 136.

31§-utredning

I en 31§-utredning kan det istället för en offentlig försvarare förordnas ett juridiskt biträde enligt 32 a § LUL. I 32 a § 2 st. LUL görs en hänvisning till 21 kap. 5–8 §§, 9 § 2 st. och 10 § RB om offentliga försvarare vilket även ska tillämpas gällande det juridiska biträdet. Detta medför bl.a. att samma behörighetskrav¹⁰⁷ och ersättningsregler gäller för det juridiska biträdet som för den offentliga försvararen, 21 kap. 5 och 10 §§ RB. När rätten till juridiskt biträde infaller i en 31§-utredning framgår dock varken av lagtexten i 32 a § LUL eller i propositioner till lagbestämmelsen.¹⁰⁸

Rätten till juridiskt biträde i en 31§-utredning avgörs av på vilken grund en 31§-utredning inletts, 32 a § LUL. Om utredningen inleds genom presumtionsregeln i 31 § 1 st. LUL, då straffskalan inte understiger ett års fängelse, finns det en presumtion för förordnandet av juridiskt biträde. Juridiskt biträde ska då förordnas för den misstänkte om det inte är *uppenbart att den unge saknar behov av det*, 32 a § 1 st. 1 p. LUL. Om utredningen inleds på någon annan grund än presumtionsregeln så ska juridiskt biträde förordnas *om det finns synnerliga skäl för det*, 32 a § 1 st. 2 p. LUL.

I propositionen till nuvarande lagbestämmelser avseende juridiskt biträde uttalades att brott som föll under presumtionsregeln i 31 § 1 st. LUL ansågs vara ”...mycket allvarlig brottslighet”.¹⁰⁹ Trots allvarligheten så ansågs det finnas situationer då behov av juridiskt biträde uppenbart saknades för den misstänkte.¹¹⁰ Detta exemplifierades med då ”...endast något enstaka förhör behöver hållas”.¹¹¹

I 32 a § 2 st. LUL görs en hänvisning till 21 kap. 9 § 3 st. RB. Med en motsatsvis tolkning av bestämmelsen medför detta att 21 kap. 9 § 1 och 2 st. RB inte är tillämpliga i en 31§-utredning. I 21 kap. 9 § 1 st. RB anges att en person som är gripen, anhållen eller häktad har rätt att träffa sin försvarare. Som redogörs för närmre i *avsnitt 3.6* är tvångsmedlen anhållande och häktning

¹⁰⁷ Med kunskapsprov menas en svensk juris kandidatexamen alternativt svensk juristexamen eller fullbordad juristutbildning från övriga nordiska länder, 1 § Förordning (2007:836) om kunskapsprov för behörighet som domare, m.m.

¹⁰⁸ Varken i prop. 2005/06:165 vid införandet av juridiskt biträde vid synnerliga skäl eller i prop. 2009/10:105 vid utökad rätt till juridiskt biträde vid brott enligt presumtionsregeln i 31 § 1 st. LUL så diskuterades när rätten till juridiskt biträde ska inträda.

¹⁰⁹ Prop. 2009/10:105 s. 40.

¹¹⁰ Prop. 2009/10:105 s. 40.

¹¹¹ Ibid.

inte tillämpbara i en 31§-utredning, däremot gripande, 35 § 1 st. LUL. I 21 kap. 9 § 2 st. RB anges att om den misstänkte har rätt att träffa sin försvarare så ska detta ske i enrum. Med en motsatsvis tolkning av även denna bestämmelsen så saknas denna rätt i en 31§-utredning.

Jämförelse

Skillnaderna mellan rätten till försvarare i en 31§-utredning mot en förundersökning i brottmål är flera. Gällande en 31§-utredning är rätten till juridiskt biträde mer begränsad än vad som gäller en offentlig försvarare i ett brottmål. I en 31§-utredning finns det en presumtion för juridiskt biträde endast i de fall straffskalan för brottet inte understiger ett års fängelse, i övrigt krävs det synnerliga skäl för att ett förordnande ska ske. Gällande en förundersökning i brottmål så ska en offentlig försvarare förordnas om straffskalan för brottet inte understiger sex månaders fängelse, 21 kap. 3 a § 1 st. RB. Detta medför att det är fler brott i vilka en offentlig försvarare ska förordnas jämfört med ett juridiskt biträde.

Förutom med hänsyn till brottets straffskala så finns det fler möjligheter vid en förundersökning i brottmål att förordna offentlig försvarare för den misstänkte. Detta då den misstänkte är anhållen eller häktad, då behov finns med hänsyn till utredningen, om det är oklart vilken påföljd som kommer aktualiseras samt om det finns särskilda skäl beaktande av den misstänktes personliga förhållanden, 21 kap. 3 a § RB. Att ta hänsyn till motsvarande faktorer som utvidgar en misstänkts rätt till juridiskt biträde saknas i en 31§-utredning.

Ytterligare skillnad mellan rätten till försvarare i en förundersökning jämfört med en 31§-utredning är att i en 31§-utredning finns det möjlighet att undanta rätten till försvarare om det är uppenbart den unge saknar behov av det, 32 a § 1 st. 1 p. LUL. Motsvarande undantag till att förordna offentlig försvarare saknas i en förundersökning.

När en offentlig försvarare respektive ett juridiskt biträde ska förordnas framgår varken tydligt av lagtexten i 21 kap. RB eller 32 a § LUL. Att rätten till offentlig försvarare aktualiseras först när en *skäligen misstänkt* person har underrättats om misstanken i enlighet med 23 kap. 18 § RB går att utläsa bl.a. av doktrin.¹¹² Med bakgrund av att 23 kap. 18 § RB gäller, i tillämpliga delar, även avseende en 31§-utredning kan det antas att rätten till juridiskt biträde inträder vid underrättelsen av misstanke då barnet hörs. Som diskuterats ovan i *avsnitt 3.3* finns det skäl att anta att detta är vid en tidigare misstankegrad än *skäligen misstänkt*. Detta medför att en rätt till

¹¹² Ekelöf, Edelstam & Pauli, 2011 s. 136.

juridiskt biträde kan infalla vid en tidigare misstankegrad än vad som gäller i en förundersökning.

3.5. Förhör

Förundersökning

I en förundersökning får förhör hållas med dem som kan lämna upplysningar som kan vara relevanta för utredningen, 23 kap. 6 § RB. I 23 kap. 6a–b §§ framgår även att vite får förenas med en kallelse till förhör för att förmå personen att inställa sig till förhör. Detta gäller oavsett om personen är misstänkt eller inte i förundersökningen. En person som varken är anhållen eller häktad är skyldig att stanna kvar på förhör i sex timmar. Om personen kan misstänkas och det är av synnerlig vikt kan han eller hon vara skyldig att kvarstanna i ytterligare sex timmar, 23 kap. 9 § 1 st. RB. Av 23 kap. 10 § 4 st. RB framgår att den misstänktes försvarare har rätt att vara närvarande vid förhör.

I vilka fall hämtning till förhör får ske regleras i 23 kap. 7 § RB. Vid hämtning av annan än misstänkt krävs det särskild vikt för att hämtning ska få ske, 23 kap. 7 § 4 st. RB. Hämtning till förhör kan aktualiseras även utan att personen i fråga vid ett tidigare tillfälle underlåtit att följa en kallelse. En person som befinner sig på en brottsplats eller i ett område i anslutning till en plats där ett brott nyligen har begåtts kan vara skyldig att följa med till förhör efter tillsägelse av en polis, 23 kap. 8 § RB.

31§-utredning

I 32 § 1 st. LUL görs hänvisningar till bl.a. 23 kap. 6–b §§ och 9–10 §§ RB vilka även ska gälla i tillämpliga delar vid en 31§-utredning. Detta medför att även i en 31§-utredning får förhör hållas med de som kan lämna uppgifter i betydelse för utredningen. Användandet av vite får dock inte riktas mot en misstänkt i en 31§-utredning då denna är under 15 år, 9 kap. 9 § RB. Om den misstänkte har rätt till juridiskt biträde ska denna närvara vid förhören, 23 kap. 10 § 4 st. RB.

Vad gäller skyldigheten att stanna kvar på förhör framgår det av 23 kap. 9 § 4 st. RB att en person under 15 år är skyldig att kvarstanna på förhör i tre timmar och sedan ytterligare tre timmar om det är av synnerlig vikt för utredningen. Denna bestämmelse gäller inte endast misstänkta. I förarbeten motiverades det ytterligare kvarhållandet om tre timmar med att en tidspress för förundersökningsledaren kan medföra att förhöret upplevs mer pressande för barnet som ska förhöras.¹¹³ Avseende hämtning och medtagande till förhör får detta användas även i en 31§-utredning, se 32 § 1 st. LUL som hänvisar till att 23 kap. 7 och 8 §§ RB. Gällande förarbetsuttalanden om hämtning och medtagande till förhör i en 31§-utredning uttalas dock att hämtning avseende barn ska ske restriktivt.¹¹⁴

Vid förhör med ett misstänkt barn i en 31§-utredning ska barnets vårdnadshavare eller annan som ansvarar för barnets vård och fostran kallas till förhöret om det inte kan vara av men för utredningen eller om särskilda skäl talar emot detta, 33 § LUL. Även företrädare för socialtjänsten ska som utgångspunkt närvara vid förhöret med det misstänkta barnet, 34 § 2 st. LUL.

Jämförelse

Reglerna kring vem förhör får hållas med samt hämtning och medtagande till förhör ser likadana ut oavsett om det rör sig om en förundersökning eller en 31§-utredning. Både i en förundersökning och en 31§-utredning finns det också en rätt att ha sin förvarare närvarande vid förhören.

De skillnader som går att identifiera avseende tidsgränsen för kvarstannande på förhör om maximalt sex timmar samt den restriktiva tillämpningen avseende hämtning och medtagande till förhör tar inte sikte mot 31§-utredningarna i sig. Istället baseras dessa regler på förhörspersonens ålder då ett barn under 15 år, oavsett om det är en förundersökning eller en 31§-utredning, som mest kan kvarstanna sex timmar vid ett förhör samt att en restriktiv tillämpning av hämtning och medtagande till förhör ska ske. I praktiken blir det däremot en skillnad mellan förfarandena avseende de misstänkta. I en 31§-utredning kan den misstänka personen som mest bli skyldig att kvarstanna i sex timmar medan det dubbla kan aktualiseras för den misstänkte i en förundersökning.

¹¹³ Prop. 1983/84:187 s. 23.

¹¹⁴ Ibid.

3.6. Straffprocessuella tvångsmedel

Förundersökning

Polisen och åklagarens möjlighet att använda straffprocessuella tvångsmedel i en förundersökning har motiverats med genomförandet av effektiv utredning och lagföring.¹¹⁵ Förutom hämtning och medtagande till förhör, vilket har behandlats i *avsnitt 3.5* så regleras de flesta straffprocessuella tvångsmedel i 23–28 kap. RB. Tvångsmedel som kan aktualiseras i en förundersökning är gripande, beslag, husrannsakan, kroppsvisitation, tagande av fotografi och fingeravtryck samt kroppsbesiktning, häktning, anhållande, anmälningsskyldighet, reseförbud, avspärning, hemliga tvångsmedel, förvar och kvarstad.¹¹⁶

31§-utredning

Även användandet av tvångsmedel i en 31§-utredning har motiverats utifrån effektivitet. Detta genom att polis och åklagare effektivt ska kunna utreda brott även för misstänkta som inte är straffmyndiga.¹¹⁷ Vilka tvångsmedel som får användas i en 31§-utredning skiljer sig dock åt från vad som gäller i en förundersökning och begränsas till vad som stadgas i 36 f § LUL. Tvångsmedel som får användas mot en misstänkt i en 31§-utredning är hämtning och medtagande till förhör, gripande, beslag, husrannsakan, kroppsvisitation, tagande av fotografi och fingeravtryck samt kroppsbesiktning.¹¹⁸ Motsatsvis får tvångsmedlen häktning, anhållande, anmälningsskyldighet, reseförbud, avspärning, hemliga tvångsmedel, förvar och kvarstad inte användas vid mot en misstänkt i en 31§-utredning.¹¹⁹

¹¹⁵ Ekelöf, Bylund & Edelstam, 2006, s. 38 och s. 45.

¹¹⁶ 24 kap. 1 § RB, 24 kap. 6–7 §§ RB, 25 kap. 1 § RB, 27 kap. 15 § RB, 27 kap. 18–19 §§ RB, 27 kap. 20 a § RB, 27 kap. 20 d § RB, 23 kap. 9 § 4 st. RB, 28 kap. 12 a–b §§ RB, 26 kap. 1 § RB, 23 kap. 7–8 §§ RB, 24 kap. 7 § RB, 27 kap. 1 § RB, 28 kap. 1 § RB, 28 kap. 11–12 §§ RB och 28 kap. 14 § RB.

¹¹⁷ Prop. 2009/10:105 s. 13.

¹¹⁸ Se 36 f § LUL med hänvisning till 23 kap. 7–8 §§ RB, 35 § 1 st. LUL, 36 § LUL samt 36 a–b §§ LUL.

¹¹⁹ Dessa tvångsmedel saknar hänvisning från 36 f § LUL och återfinns i 24 kap. 1 § RB, 24 kap. 6–7 §§ RB, 25 kap. 1 § RB, 27 kap. 15 § RB, 27 kap. 18–19 §§ RB, 27 kap. 20 a § RB, 27 kap. 20 d § RB, 23 kap. 9 § 4 st. RB och 26 kap. 1 § RB.

Vid flertalet tvångsmedel i en 31§-utredning krävs det *särskilda skäl* för att de ska kunna användas vilket framgår av lagtexten. Dessa tvångsmedel är beslag, husrannsakan, kroppsvisitation samt tagande av fotografi och fingeravtryck, 36 § LUL. *Särskilda skäl* har i propositionen förklarats innebära en restriktiv tillämpning samt att det rör sig om "[m]isstanke om allvarligare brottslighet eller brottslighet av större omfattning...".¹²⁰ Vad som dock ansågs vara allvarligare brottslighet eller omfattande brottslighet preciserades inte närmare.

Jämförelse

En 31§-utredning och en förundersökning är lika på den grunden att i båda fall får vissa tvångsmedel användas med syftet att effektivisera brottsutredningen. I 31§-utredning så är utbudet av tvångsmedel dock mer begränsat än vid en förundersökning. Vidare ska flera av tvångsmedlen användas restriktivt i en 31§-utredning i och med att ett krav på *särskilda skäl* har förts in i lagtexten gällande vissa tvångsmedel. Avseende vissa tvångsmedel såsom husrannsakan och kroppsvisitation "räcker" det med att en person *är misstänkt* för att dessa ska få användas i en 31§-utredning, se 36 § LUL. I en förundersökning är utgångspunkten för användandet av husrannsakan och kroppsvisitation att en person är *skäligen misstänkt*. Om dessa tvångsmedel ska användas mot någon annan än den skäligen misstänkta krävs det synnerlig anledning att använda tvångsmedlen, se 28 kap. 1 och 11 §§ RB.

3.7. Misstänkts erkännande av den brottsliga gärningen

Förundersökning

Avseende en förundersökning är den misstänktes erkännande av den brottsliga gärningen något som domstolen ytterst ska ta ställning till vid en eventuell huvudförhandling. Domstolen är inte bunden av ett erkännande utan domstolen ska pröva vilken bevisverkan erkännandet har, 35 kap. 3 § 2 st. RB. Endast en misstänkts erkännande är inte tillräcklig bevisning för att domstolen ska kunna döma personen skyldig bortom rimligt tvivel.¹²¹ Istället krävs det att

¹²⁰ Prop. 1983/84:187 s. 29. Dåvarande 17§ LUL.

¹²¹ Ekelöf, Edelstam & Heuman, 2009 s. 156f.

erkännandet har stöd i annan bevisning.¹²² Vid lindriga brott kan ett erkännande vanligtvis räcka eftersom det då finns ”en viss presumtion för att erkännandet är riktigt”.¹²³ För att minimera risken för att den misstänkte felaktigt erkänner anses det dock viktigt att både domstol och försvarare kontrollerar att den misstänkts erkännande är äkta.¹²⁴

Om en person erkänner sig skyldig till gärningen i en förundersökning så finns det i vissa fall möjlighet för åklagaren att meddela strafföreläggande, 48 kap. 9 § 1 st. RB. Med detta innefattas att den misstänkte föreläggs böter eller villkorlig dom utan att åtal väcks och domstolsprövning sker. Detta är endast möjligt för brott som har böter i straffskalan, 48 kap. 4 § RB.

31§-utredning

Hur ett erkännande ska beaktas och vad det får för effekter i en 31§-utredning uttrycks inte i lagtext. I 31 § 1 st. LUL anges att utredning kan undantas från att inledas om inte särskilda skäl talar emot det. I propositionen till införandet av bestämmelsen exemplifierades *särskilda skäl* med att ”[d]et kan t.ex. redan från början stå klart att omständigheterna, genom erkännande eller på annat sätt, är tillräckligt klarlagda.”¹²⁵

Huruvida ett erkännande av den misstänkte får betydelse vid bedömningen att inte inleda en utredning på någon annan grund än presumtionsregeln framgår inte vidare i propositionen. Värt att notera är att ”särskilda skäl” utgör en grund för att inte inleda utredning. Såsom lagtexten i 31 § 1 st. LUL är formulerad är detta inte en grund för att lägga ned en utredning när den väl inletts exempelvis då ett erkännande lämnas från den misstänkte. Med detta verkar det som att erkännandet ska ges utanför ramen för själva utredning. I vilket sammanhang ett erkännande ska ges för att utredning ska underlåtas framgår inte. Eftersom det är upp till rättsväsendet att inleda utredning genom presumtionsregeln kan det antas att erkännandet i vart fall måste ha kommit till polis eller åklagares kännedom.

¹²² Ibid.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Prop. 2009/10:105 s. 66.

Jämförelse

Både i en förundersökning och i en 31§-utredning kan ett erkännande av den misstänkte få betydelse. Vad som dock går att särskilja är att i en förundersökning så kan inte ett erkännande ligga till grund för att underlåta en förundersökning vilket det kan med i en 31§-utredning. En skillnad är då att i ett brottmål så beaktas den misstänktes erkännande inom ramen för processen, antingen då den ges under förundersökningen eller under huvudförhandlingen. I en 31§-utredning får erkännandet även betydelse utanför processen genom att erkännandet ligger till grund för att inte inleda en utredning. Detta innebär att, i vart fall inledningsvis, så läggs det stort värde på en persons erkännande utan att detta stöds av någon direkt utredning. Att erkännandet ges utanför ramen för utredningen medför även att barnet som erkänt inte är skyddad av de rättssäkerhetsgarantier som aktualiseras i och med en utredning.

3.8. Rätt till information och begäran om komplettering

Förundersökning

I en förundersökning har den som är skäligen misstänkt rätt till insyn i utredningen. Denna insyns rätt innebär dels att den misstänkte löpande har rätt att ta del av information som framkommer i förundersökningen, dels en rätt att ta del av förundersökningen i sin helhet när den är slutförd (slutdelgivning), 23 kap. 18 § 2 st. RB och 23 kap. 18 a § RB. Vad gäller den löpande informationen till den misstänkte kan den begränsas om det är till men för utredningen samt med hänsyn till sekretessregler i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ("OSL"), 23 kap. 18 § 2 st. RB. Gällande den misstänktes rätt att bli slutdelgiven kan detta endast begränsas med hänsyn till sekretessbestämmelser i 10 kap. 3–3 a §§ OSL och inte med att det skulle vara till men för utredningen, 23 kap. 18 a § RB. Den misstänktes rätt att bli slutdelgiven och då få ta del av informationen i sin helhet som framkommit i förundersökningen gäller endast då det står klart att åklagaren kommer att väcka åtal.¹²⁶

Vidare har den misstänkte i en förundersökning rätt att begära komplettering av utredningsåtgärder. Rätten att begära komplettering gäller både under pågående förundersökning men även efter slutdelgivningen, 23 kap. 18 a–b §§ RB.

¹²⁶ Prop. 2016/17:68 s. 38.

Den misstänktes insyns rätt och dennes möjlighet att begära komplettering i förundersökningen aktualiseras först när den misstänkte är underrättad om misstanken enligt 23 kap. 18 § RB. I propositionen till nuvarande lydelse i 23 kap. 18 § RB framhölls att en person som endast *kan misstänkas* för brott i enlighet med 23 kap. 9 § RB, och som därmed kan vara skyldig att stanna kvar på förhör, inte har rätt till insyn i förundersökningen. Vidare beskrivs att en person som dock är *skäligt misstänkt* men däremot inte har underrättats om detta inte heller har rätt till insyn i förundersökningen.¹²⁷

31§-utredning

I 32 § 1 st. LUL görs det hänvisning till 23 kap. 18–18b §§ RB vilka ska gälla i tillämpliga delar. Detta medför att rätten till insyn i utredningen gäller för den misstänkte även i en 31§-utredning. Eftersom rätten till slutdelgivning vid en förundersökning endast blir aktuell då åtal väcks kan det ifrågasättas om motsvarande rätt att ta del av utredningen i sin helhet gäller vid en 31§-utredning i de fall bevistalan inte väcks.

Vad gäller möjligheten till begäran av komplettering för utredningsåtgärder i en 31§-utredning så har denna möjlighet funnits längre än rätten till insyn.¹²⁸ I en 31§-utredning finns det en rätt för den misstänkte att begära kompletterande utredningsåtgärder både under pågående utredning och efter den avslutats, 32 § 1 st. LUL och 23 kap. 18 a–b §§ RB.

Jämförelse

Reglerna kring insyn i förundersökningen samt rätten att begära kompletterande utredningsåtgärder ser i stort sett lika ut oavsett om det är en förundersökning eller en 31§-utredning som bedrivs.

I en förundersökning är dock rätten till insyn och komplettering starkt kopplad till att den misstänkte formellt har underrättats om att denne är skäligen misstänkt för brottet enligt 23 kap.

¹²⁷ Prop. 2016/17:68 s. 58.

¹²⁸ Rätten till begäran om komplettering av utredningsåtgärder infördes med prop. 1983/84:187 och återfanns i dåvarande 14§ LUL med hänvisning till 23 kap. 18 § 2 st. RB.

18 § 1 st. RB.¹²⁹ Att möjligheten till insyn och begäran av komplettering gäller även i en 31§-utredning står klart men *när* denna rätt aktualiseras framgår inte ur lagtext eller förarbeten.¹³⁰

Då 23 kap. 18 § RB även gäller i tillämpliga delar i en 31§-utredning kan det antas att rätten till insyn och komplettering infaller då den misstänkte hörs i en 31§-utredning. Som diskuterats i *avsnitt 3.4* finns det skäl att anta att denna rätt infinner sig även utan att misstankekravet *skälig misstanke* ska vara uppnådd.

3.9. Förfarandenas omfattning

Förundersökning

För att åklagaren ska kunna väcka åtal i en förundersökning krävs det att bevisningen når upp i *tillräckliga skäl* för väckande av åtal, 23 kap. 2 § RB. Bevisningen ska täcka de objektiva rekvisiten i gärningsbeskrivningen, de subjektiva rekvisiten uppsåt eller oaktsamhet, eventuella försvårande omständigheter samt frånvaron av förmildrande omständigheter.¹³¹

31-utredning

Avseenden en 31§-utredning saknas det motsvarande tydliga beviskrav för när en utredning ska ses som fullgjord. I förarbeten beskrivs att 31§-utredningens omfattning dels beror på vilket brott det rör sig om men att utredningens omfattning också styrs av vilket syfte som ligger bakom inledandet av utredningen.¹³² I förarbetena uttrycks att "[n]är syftet är uppfyllt ska utredningen avslutas".¹³³

Gällande en 31§-utredning som inleds enligt 31 § 2 st. LUL med syftet att ta fram ett underlag för socialtjänsten så beskrivs det i förarbeten att det räcker med att få fram information om

¹²⁹ Prop. 2016/17:68 s. 58.

¹³⁰ Se prop. 2016/17:68 avseende införandet av rätten till insyn och prop, 1983/84:187 om införande av rätten till komplettering.

¹³¹ Ekelöf, Edelstam & Heuman, 2009, s. 158f.

¹³² SOU 2008:111 s. 127f.

¹³³ Ibid.

händelseförloppet så att den misstänktes del i brottet klargörs.¹³⁴ Vidare skrivs att "[d]äremot är det inte meningen att ställning ska tas till frågor om gärningen formellt varit att betrakta som ett brott om den begåtts av en straffmyndig person eller hur den i så fall skulle ha rubricerats".¹³⁵ Huruvida detta gäller även då utredningen inleds genom exempelvis presumptionsregeln i 31 § 1 st. LUL eller vid hänsyn till allmänt eller enskilt intresse i 31 § 3 st. 3 p. LUL framgår inte.

Jämförelse

Vad som ska omfattas i en förundersökning skiljer sig mot vad som gäller i en 31§-utredning. Avseende en förundersökning anges omfattningen med ett beviskrav, nämligen *tillräckliga skäl* för väckande av åtal, 23 kap. 2 § RB. I en 31§-utredning är det istället syftet och på vilken grund utredningen har inletts som styr utredningens omfattning.

Att det i en 31§-utredning inte ska tas ställning till om gärningen formellt sett är att betrakta som ett brott gör att det kan antas att det inte är lika höga krav avseende bevisningen i en 31§-utredning som föreligger i en förundersökning. Om detta innebär att samtliga objektiva eller subjektiva rekvisit inte behöver vara uppfyllda alternativt att om bevisningen inte behöver vara lika stark motsvarande *tillräckliga skäl* för en förundersökning framgår inte av förarbetena.

3.10. Avslutande av förfarandena

Förundersökning

En förundersökning kan avslutas antingen genom att den läggs ned eller att åklagaren fattar beslut i åtalsfrågan.

En förundersökning kan läggas ned om det inte längre finns skäl att fullfölja den, 23 kap. 4 § 2 st. RB. Förundersökningen kan vidare läggas ned med hänsyn till kostnadsaspekter förutsatt att brottets straffvärde inte beräknas överstiga tre månader samt om det kan antas att åtalsunderlåtelse eller särskild åtalsprövning kan bli aktuellt, 23 kap. 4 a § RB. Om åklagaren beslutar att väcka åtal har han eller hon gjort bedömningen att bevisningen når upp i tillräckliga skäl enligt, 23 kap. 2 och 20 §§ RB. Åklagaren kan även fatta ett negativt åtalsbeslut vilket

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid.

medför att åtal inte väcks, 23 kap. 20 § RB. I förarbeten har det uttryckts att gränsen för när ett negativt åtalsbeslut ska fattas, istället för ett beslut om nedläggning, är efter den misstänkte blivit slutdelgiven.¹³⁶

31§-utredning

Ett avslutande av en 31§-utredning leder inte som utgångspunkt till ytterligare åtgärd hos rättsväsendet. När utredningen är avslutad så ska utredningsprotokollet till socialnämnden, 37§ LUL. Därefter är det upp till socialnämnden att besluta om det misstänkta barnet är i behov av hjälpinsatser från socialtjänsten. Avseende domstolsprövning genom bevistalan till följd av en 31§-utredning så är det i första steget inte upp till åklagaren att ta beslut om detta. Innan åklagaren kan väcka bevistalan krävs det en begäran från det misstänkte barnets vårdnadshavare, socialnämnden eller Socialstyrelsen, 38 § LUL. Därefter får åklagaren väcka bevistalan om han eller hon anser att det krävs ur allmän synpunkt. Värt att notera är att bestämmelsen är fakultativ, d.v.s. det finns ingen lagstadgad skyldighet att initiera eller väcka en bevistalan för åklagaren. För att det ska anses krävas ur allmän synpunkt att väcka bevistalan ska det röra sig om brott av mycket allvarlig beskaffenhet.¹³⁷

Jämförelse

Både en förundersökning och en 31§-utredning kan således sluta med en domstolsprövning där den misstänktes skuld prövas. En skillnad är dock att vid en bevistalan kan en straffrättslig påföljd aldrig aktualiseras, 1 kap. 6 § BrB. Hur väckande av åtal respektive bevistalan sker skiljer sig dock åt mellan förfarandena då det gällande bevistalan inte enbart är en fråga för åklagaren. Ytterligare skillnad mellan förfarandena är att avseende bevistalan kan denna väckas endast av riksåklagaren, vice riksåklagare, överåklagare, vice överåklagare, chefsåklagare och vice chefsåklagare, 11 § 1 st. Åklagarförordning (2004:1265).

En likhet mellan hur en förundersökning och en 31§-utredning kan avslutas är att båda kan läggas ned av anledningen att det inte längre finns skäl att fullfölja utredningen, 23 kap. 4 § 2 st. RB och 32 § 1 st. LUL. Till skillnad från vad som gäller i en 31§-utredning kan en

¹³⁶ Prop. 2016/17:68 s. 38.

¹³⁷ Prop. 1983/84:187 s. 11 och prop. 2009/10:105 s. 17.

förundersökning även läggas ned av kostnadsskäl samt om det kan antas att åtal inte kommer aktualiseras p.g.a. åtalsunderlåtelse eller särskild åtalsprövning, 23 kap. 4 a § RB.

3.11. Följder av förfarandena

Förundersökning

Följden för den misstänkte av en avslutad förundersökning är avhängigt vilket beslut som fattas. Om förundersökningen läggs ned eller om åklagaren beslutar att fatta ett negativt åtalsbeslut avslutas förundersökningen och personen är inte längre formellt sett misstänkt i utredningen. Om åtal inte väcks saknas hinder mot att vid ett senare tillfälle återuppta förundersökningen.

Ifall åklagaren väljer att väcka åtal kommer gärningen prövas av rätten om inte åklagaren beslutar att lägga ned åtalet i enlighet med 20 kap. 9 § RB. I bestämmelsen framgår också att om målsäganden inte väljer att överta åtalet så kan den misstänkte ha rätt till en frikännande dom i de fall nedlägningsbeslutet beror på att tillräckliga skäl saknas.

Om åtalet inte läggs ned prövas den misstänktes gärning av domstolen och för en fällande dom krävs att ”...den tilltalades skuld måste vara ställd utom rimligt tvivel”¹³⁸. En fällande dom medför att domstolen kan döma ut straffrättslig påföljd. En friande dom å andra sidan medför att den åtalade blir frikänd. Ett frikännande medför även att personen inte kan åtalas igen för samma gärning, 30 kap. 9 § RB. Indirekt innebär detta även att den tidigare åtalade inte kan bli misstänkt i en förundersökning avseende samma gärning.

31§-utredning

Som beskrivits ovan i *avsnitt 3.10* så avslutas en 31§-utredning med att utredningen skickas till socialnämnden, 37 § LUL. Om det inte kommer in någon begäran om väckande av bevistalan till åklagaren så blir det inga vidare åtgärder från rättsväsendet avseende 31§-utredningen.

¹³⁸ Ekelöf, Edelstam & Heuman, 2009, s. 152.

Utredningen blir ett underlag för socialnämnden i deras beslutsfattande om eventuella insatser mot barnet som varit misstänkt i utredningen.

I första hand är det frivilliga insatser som blir aktuella, 3 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453) ("SoL"). Om det aktuella barnet fortfarande är under 15 år vid beslut om sociala insatser är det vårdnadshavarens samtycke som är avgörande för om frivilliga insatser kan sättas in.¹³⁹

I lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ("LVU") finns det även ett rättsligt utrymme att omhänderta ett barn om denne utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller annat socialt nedbrytande beteende, 3 § 1 st. LVU. För att omhändertagande på grunden av brottslig verksamhet uttalas det i propositionen till bestämmelsen att det krävs att brottsligheten ska visa på en bristande anpassning till samhället. Brott som kan anses bagatellartade eller enstaka brott som inte är så allvarliga faller utanför definitionen av brottslig verksamhet.¹⁴⁰ Vad gäller annat socialt nedbrytbart beteende som grund för omhändertagande så uttalas det i propositionen att detta kan innefatta när barnet i fråga begår ett eller några brott av allvarlig karaktär utan att det skulle röra sig om brottslig verksamhet.¹⁴¹

Jämförelse

Följderna av en 31§-utredning och en förundersökning i brottmål skiljer sig åt på flera sätt. Medan en förundersökning kan leda till straffrättslig påföljd så kan underlaget vid en 31§-utredning mynna ut i att sociala insatser riktas mot barnet. Avseende en förundersökning som leder till en straffrättslig påföljd finns dock ett tydligt orsakssamband medan detta inte är lika tydligt avseende en 31§-utredning och sociala insatser. Det saknas lagstadgat skyldighet för socialnämnden att fatta ett visst beslut efter vad som framkommer i en 31§-utredning.

Vidare finns det en skillnad mellan följderna genom att en eventuell straffrättslig påföljd som döms ut härrör från ett tidigare begått brott. Avseende sociala insatser är det barnets framtida behov som är styrande för eventuella insatser. Vad som dock kan vara gemensamt avseende följderna av de båda förfarandena är att de kan anses ingripande för den enskilde som berörs. I

¹³⁹ Prop. 2012/13:10 s. 106f.

¹⁴⁰ Prop. 1979/80:1 s. 583.

¹⁴¹ Prop. 1989/90:28 s. 109.

en 31§-utredning blir detta mer tydligt i de fall det som framkommer i en 31§-utredning ligger till grund för en ansökan och beslut om tvångsvård enligt LVU.

4. Identifierade skillnader avseende misstänkts rättssäkerhet i en 31§-utredning

I *kapitel 3* har en jämförelse mellan förfarandet i en 31§-utredning och en förundersökning gjorts. Med jämförelsen har likheter och skillnader mellan förfarandena kunnat identifieras. I *kapitel 4* presenteras de skillnader avseende en misstänkts rättssäkerhet och rättssäkerhetsgarantier som synliggjorts föreliggande i en 31§-utredning.

4.1. Svagare rätt till juridiskt biträde i en 31§-utredning

Som konstaterats i jämförelsen i *avsnitt 3.4* föreligger en svagare rätt till juridiskt biträde i en 31§-utredning än vad som finns avseende en offentlig försvarare i en förundersökning. I doktrin beskriver Ekelöf, Edelstam och Pauli ”[a]tt den misstänkte biträds av försvarare skapar den bästa garantin för att polisen inte missbrukar sin maktställning och för att den misstänktes befogenheter blir effektivt utnyttjade.”¹⁴² Även om citatet avser en offentlig försvarare i en förundersökning anser jag att det stämmer även för ett juridiskt biträde. Ett juridiskt biträde är därmed en viktig komponent för att tillvarata den misstänktes rättssäkerhet.

4.1.1. Juridiskt biträde ”om det inte är uppenbart att den unge saknar behov av det”

Hur rätten till juridiskt biträde ser ut i en 31§-utredning är beroende av på vilken grund utredningen har inletts på. Om utredningen inleds enligt presumptionsregeln 31 § 1 st. LUL där straffskalan för brottet inte understiger ett års fängelse ska ett juridiskt biträde förordnas om det inte är uppenbart att den unge saknar behov av det, 32 a § 1 st. 1 p. LUL. Med bakgrund av att förarbetsuttalandena talar om att en anledning till att inte förordna juridiskt biträde är att endast ett fåtal förhör kan beräknas behöva hållas med den misstänkte kan det enligt min mening ifrågasättas hur stark rätten till juridiskt biträde enligt 32 a § 1 st. 1 p. LUL egentligen är.¹⁴³

¹⁴² Ekelöf, Edelstam & Pauli, 2011, s. 136f.

¹⁴³ Prop. 2009/10:105 s. 40.

Vidare kan det enligt min mening ifrågasättas huruvida det finns fler grunder att undanta rätten till juridiskt biträde. I propositionen till införandet av lagbestämmelsen i 32 a § 1 st. 1 p. LUL om en rätt till juridiskt biträde då det inte är uppenbart att behov saknas så framförde lagstiftaren att "[f]örslaget motsvarar regleringen om rätten till offentlig försvarare för brottsmisstänkta barn över 15 år (24 § LUL)".¹⁴⁴ I propositionen till 24 § LUL framgår i specialmotiveringen att en grund till att inte förordna offentlig försvarare är "[i] mål där gärningen har erkänts och där det inte finns tveksamheter i fråga om utredningen av brottet".¹⁴⁵ Vilken vikt som kan läggas i förarbetsuttalandet till 24 § LUL avseende undantag för förordnande av juridisk biträde enligt 32 a § 1 st. 1 p. LUL går att ifrågasätta. Med bakgrund av att lagstiftaren har ansett att den nuvarande regleringen i 32 a § 1 st. 1 p. LUL ska motsvara 24 § LUL finns det ett visst stöd för att anta att även ett erkännande från den misstänkta i en 31§-utredning kan ligga till grund för att inte förordna juridiskt biträde. Denna slutsats stöds även till viss mån av att man lägger stor vikt vid ett erkännande avseende att inte inleda en 31§-utredning, se *avsnitt 4.3*.

Brottsmisstänkarna som avser presumtionsregeln i 31 § 1 st. LUL är sådana brott där det inte föreskrivs lägre straff än ett års fängelse. Dessa beskrivs enligt förarbetena som "...mycket allvarlig brottslighet."¹⁴⁶ Avseende 3 kap. BrB om brott mot liv och hälsa så hör mord, dråp, grov misshandel, synnerligen grov misshandel och grovt vållande till annans död till de brott som omfattas av presumtionsregeln i 31 § 1 st. LUL.¹⁴⁷ Även försök, förberedelse och stämpling till ovan uppräknade uppsåtsbrott träffas av bestämmelsen.¹⁴⁸ Att en så pass viktig rättssäkerhetsgaranti för den misstänkte som ett juridiskt biträde kan undantas att förordnas på grunder som att endast fåtal förhör behöver hållas och att den misstänkte har erkänt visar enligt min mening att denna rättssäkerhetsgaranti är svag.

4.1.2. *Juridiskt biträde "om det finns synnerliga skäl för det"*

Vidare visas en svag rätt till juridiskt biträde för misstänkta i 31§-utredningar av att det krävs *synnerliga skäl* för att biträdet ska förordnas vid brottsmisstanke där delar av straffskalan understiger ett års fängelse, 32 a § 1 st. 2 p. LUL. Lagstiftaren har motiverat den svaga rätten

¹⁴⁴ Prop. 2009/10:105 s. 40

¹⁴⁵ Prop. 1994/95:12 s. 103.

¹⁴⁶ Prop. 2009/10:105 s. 40

¹⁴⁷ 3 kap. 1–2 §§, 6 §, 7 § 2 st. BrB.

¹⁴⁸ 3 kap. 12 § BrB.

till juridiskt biträde med att åtal eller lagföring inte kan bli aktuellt och att det juridiska biträdet saknar "...funktion att fylla i dessa utredningar som motsvarar den hos en offentlig försvarare i en förundersökning."¹⁴⁹ Med bakgrund av vad som stadgas i 21 kap. 7 § 1 st. RB om att "[f]örsvarare skall med nit och omsorg tillvarataga den misstänktes rätt och i detta syfte verka för sakens riktiga belysning" så kan förarbetsuttalandet om försvarets funktion enligt min mening starkt ifrågasättas.

Brott där straffskalan understiger ett års fängelse är långt från bagatellartade enligt min mening. Exempel på brott som har en straffskala som understiger ett års fängelse är misshandel, vållande till annans död, framkallande av fara för annan, grovt olaga tvång, grovt olaga hot, mindre grov våldtäkt, oaktsam våldtäkt, grovt sexuellt övergrepp, sexuellt övergrepp mot barn, grov stöld, grovt bedrägeri och grov skadegörelse.¹⁵⁰ En misstanke avseende något av dessa brott kommer endast i undantagsvis medföra att juridiskt biträde förordnas. I förarbeten framförs att synnerliga skäl kan föreligga då stora skadeståndsanspråk mot barnet.¹⁵¹ Vägledning av vad som ska anses vara ett stort skadeståndsanspråk ges inte i förarbetena. Att en rättssäkerhetsgaranti är avhängig en civilrättslig fråga, såsom målsägandens anspråk på skadestånd, medför enligt min mening att det går att ifrågasätta styrkan i denna garant för rättssäkerheten.

4.2. Lägre krav avseende bevisning i en 31§-utredning

En rättssäker process ska med Gustafssons definition ge den enskilda individen ett rättsligt skydd mot statliga åtgärder.¹⁵² Att i lagtext fastställa beviskrav för vad en polisutredning avseende barn ska innehålla minskar risken för godtycke och värnar rättssäkerheten ur ett förutsebarhetsperspektiv. Ju mer och starkare bevisning som behövs i en 31§-utredning för att omständigheterna ska anses vara klarlagda är till fördel för den misstänktes rättssäkerhet.

¹⁴⁹ Prop. 2009/10:105 s. 40.

¹⁵⁰ 3 kap. 5 §, 3 kap. 7 §, 3 kap. 9 §, 4 kap. 4 § 2 st., 4 kap. 5 § 2 st., 6 kap. 1 § 2 st., 6 kap. 1a §, 6 kap. 2 § 2 st., 6 kap. 6 §, 8 kap. 4 §, 9 kap. 3 § och 12 kap. 3 § BrB.

¹⁵¹ Prop. 2009/10:105 s. 40f.

¹⁵² Gustafsson, 2002, s. 303.

Som beskrivits i *avsnitt 3.9* så föreligger inte något krav på 31§-utredningens omfattning motsvarande beviskravet *tillräckliga skäl* i en förundersökning. Istället avgörs en 31§-utrednings omfattning beroende på vilken grund utredningen har inletts.¹⁵³ I förarbetena beskrivs att i en 31§-utredning är det "...inte meningen att ställning ska tas till frågor om gärningen formellt varit att betrakta som ett brott om den begåtts av en straffmyndig person eller hur den i så fall skulle ha rubricerats".¹⁵⁴

Förutom dessa förarbetsuttalandena preciserar lagstiftaren inte mer ingående vilken bevisning som krävs för att klargöra omständigheterna i en 31§-utredning. Uttalanden om att inte ta ställning till om den aktuella gärningen *formellt* sett hade bedömts vara ett brott kan enligt min mening tolkas på flera sätt. Enligt min mening kan det däremot inte tolkas på annat sätt än att lägre beviskrav än *tillräckliga skäl* som gäller i en förundersökning anses krävas i en 31§-utredning. Det kan diskuteras om det menas att samtliga objektiva rekvisit inte behöver vara uppfyllda eller att barnets uppsåt eller oaktsamhet till gärningen inte behöver beaktas. Det kan även ifrågasättas om de menar att bevisningen avseende de objektiva och/eller de subjektiva rekvisiten inte behöver nå upp i något beviskrav såsom en förundersökning kräver.

Oavsett hur lagstiftarens förarbetsuttalande ska tolkas kan det enligt min mening ifrågasättas ur rättssäkerhetssynpunkt att det kan finnas ett lägre krav på bevisning i en 31§-utredning än en förundersökning. Även om en 31§-utredning i de flesta fall avslutas utan ytterligare åtgärd från rättsväsendet, till skillnad från en förundersökning som kan leda till straffrättslig påföljd, så kan följderna av en utredning ändå få konsekvenser för den misstänkte i en 31§-utredning. Även om socialtjänstens frivilliga och tvingande insatser ses som hjälpinsatser kan de dock vara ingripande för det enskilda barnet. Att underlaget som framkommer i en 31§-utredning då ligger till grund för ingripande åtgärder från sociala myndigheter, då motsvarande bevisning hade lett till att förundersökning mot en straffmyndig person inte hade lett till åtal p.g.a. otillräcklig bevisning, medför ett svagare skydd för straffmyndiga mot statens maktutövning.

¹⁵³ SOU 2008:111 s. 127f.

¹⁵⁴ Ibid.

4.3. Stor vikt läggs vid erkännanden i en 31§-utredning

Att inte endast ett erkännande ligger till grund för en fällande dom utan att det kontrolleras och vinner stöd i annan bevisning anses viktigt för att minimera risken för felaktiga domar.¹⁵⁵ En process där en persons erkännande till en brottslig gärning inte enbart accepteras som en sanning bör ses som mer rättssäker än en process som fungerar motsatsvis.

Som förklarats ovan i *avsnitt 3.7* kan en 31§-utredning enligt presumtionsregeln undantas från att inledas om särskilda skäl föreligger, 31 § 1 st. LUL. I förarbeten har särskilda skäl beskrivits som att omständigheterna är tillräckligt klarlagda, exempelvis genom ett erkännande.¹⁵⁶ Med tanke på att presumtionsregeln endast träffar mycket allvarliga brott, exempelvis mord, dråp, synnerligen grov misshandel och grov misshandel samt försök, förberedelse och stämpling till dessa brott kan det anses märkligt att en sådan tilltro och avgörande betydelse ska tillmätas ett erkännande. Som också diskuterats ovan i *avsnitt 4.1.* finns det ett visst stöd i förarbeten av att undanta det misstänktes rätt till juridiskt biträde efter ett erkännande.¹⁵⁷ Detta visar på att man både inom och utanför ramen för en 31§-utredning lägger stor vikt vid den misstänktes erkännande och att detta får stor påverkan på utredningen.

4.4. Svag rätt till information om processuella rättigheter i en 31§-utredning

Som nämnts i *avsnitt 3.3* ska den som är skäligen misstänkt vid en förundersökning underrättas om misstanken när han eller hon hörs, 23 kap. 18 § RB. Vid underrättelsen av den skäligen misstanken ska, i enlighet med 12 § FUK, lämnas information om den misstänktes straffprocessuella rättigheter. Som diskuterats i *avsnitt 3.3* så saknas det avseende en 31§-utredning motsvarande lagstadgat rätt att bli meddelad om sina processuella rättigheter. Rätten att ta del av utredningsmaterialet som framgår av 12 § FUK är även en rättighet som återfinns i 31§-utredningarna. En lagstadgad skyldighet att informera om denna rättighet hade enligt min mening stärkt den misstänktes rättssäkerhet i en 31§-utredning. Vidare hade en bestämmelse

¹⁵⁵ Ekelöf, Edelstam & Heuman, 2009, s. 156f.

¹⁵⁶ Prop. 2009/10:105 s. 66.

¹⁵⁷ Jmf prop. 1994/95:12 s. 103 och prop. 2009/10:105 s. 40.

om skyldigheten att informera om övriga processuella rättigheter i en 31§-utredning såsom rätten till juridiskt biträde samt rätten att begära komplettering av utredningsåtgärder varit positivt sett till den misstänktes rättssäkerhet. Att vara medveten om rättigheter är en grundläggande utgångspunkt för att kunna utöva dem.

5. Slutsatser och avslutande reflektion

5.1. 31§-utredningar i europarättslig kontext

Den första av uppsatsens inledande frågeställningar löd enligt följande:

Hur förhåller sig definitionen av *straffrättsligt förfarande* i EU-direktiven¹⁵⁸ samt definitionen av *brottsanklagelse* i artikel 6 EKMR till då ett barn kan misstänkas för brott i en 31§-utredning?

Som framförts i *kapitel 2* har samtliga fem EU-direktiv i färdplanen för att stärka en misstänkts och åtalads straffprocessuella rättigheter implementerats i svensk rätt. Den svenska lagstiftaren diskuterade inte 31§-utredningarnas tillämplighet i propositionerna till varken EU:s tolknings- och översättningsdirektiv, direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden samt försvarardirektivet. Dessa direktiv medförde inte heller någon lagändring till förmån för en misstänkts rättssäkerhet i en 31§-utredning vilket gör att det kan antas att lagstiftaren tagit för givet att 31§-utredningarna faller utanför direktivens område. Vad gäller oskuldspresumtionsdirektivet gjordes bedömningen att 31§-utredningarna föll inom direktivens tillämpningsområde, i vart fall i tillämpliga delar. Vid implementeringen av barnrättsdirektivet gjorde lagstiftaren istället motsatt bedömning och landade i en 31§-utredningarna föll utanför direktivets tillämpningsområde.

Med bakgrund av lagstiftarens ställningstagande kan 31§-utredningarna ligga i en gråzon i hur de förhåller sig till definitionen av ett *straffrättsligt förfarande*. Lagstiftarens argumentation i propositionen till implementeringen av barnrättsdirektivet visar även på ett motstånd mot att direktivet ska anses tillämpligt eftersom man vill undvika en förskjutning mot straffrättsens område avseende 31§-utredningar.¹⁵⁹ Enligt min mening kan det anses oroväckande om lagstiftaren anser att man vill begränsa rättssäkerhetsgarantier i 31§-utredningar av det skäl att det skulle innebära en förskjutning mot ett mer straffrättsligt synsätt.

¹⁵⁸ EU:s tolknings- och översättningsdirektiv, direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden, försvarardirektivet, oskuldspresumtionsdirektivet och barnrättsdirektivet.

¹⁵⁹ Prop. 2018/19:71 s. 14.

Avseende 31§-utredningarnas förhållande till en *brottsanklagelse* i artikel 6 EKMR så är slutsatsen att utredningarna faller utanför definitionen. Genom prövning av regleringen kring en 31§-utredning mot *Engel-kriterierna* landade det i att endast ett av tre kriterier var uppfyllda. Detta uppfyllda kriteriet avser ”gärningens art” vilket innebär att brottet ett barn kan misstänkas för i enlighet med 31 § LUL faller inom ramen för vad som kan antas utgöra en *brottsanklagelse*. Å andra sidan landade prövningen i att kriterierna avseende hur handlingen klassificeras i nationell rätt och påföljdernas karaktär inte var uppfyllda avseende en 31§-utredning.

Att 31§-utredningarna inte omfattas av fyra av fem EU-direktiv avseende straffprocessuella rättigheter samt att 31§-utredningarna faller utanför definitionen av *brottsanklagelse* medför att de rättssäkerhetsgarantier som följer av EU:s tolknings- och översättningsdirektiv, direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden, försvarardirektivet, barnrättsdirektivet samt artikel 6 EKMR inte är tillämpliga då ett straffomyndigt barn misstänks för brott. Detta medför 31§-utredningarna ges ett svagare rättssäkerhetsskydd än ett förfarande som faller inom definitionerna.

Det ska dock noteras att det inte är helt upp till det svenska rättssystemet att avgöra huruvida en 31§-utredning faller inom eller utom definitionerna ett *straffrättsligt förfarande* och en *brottsanklagelse*. Begreppen ska tolkas autonomt vilket innebär att de innehar en självständig betydelse oberoende av hur de tolkas i medlemsstaterna.¹⁶⁰ Som nämnt inledningsvis har det inte prövats hur en 31§-utredning förhåller sig till definitionen av en *brottsanklagelse* enligt artikel 6 EKMR.¹⁶¹ Inte heller har svenska domstolar begärt förhandsavgörande från EU-domstolen avseende definitionen av *straffrättsligt förfarande* i direktiven och hur begreppet förhåller sig till det svenska förfarandet vid en 31§-utredning.¹⁶² I och med målet *Blokhin mot Ryssland* så finns det dock stöd för att även ett förfarande mot ett straffomyndigt barn kan falla

¹⁶⁰ Danelius, 2015, s. 56 och Hettne & Otken Eriksson, 2012, s. 161f.

¹⁶¹ Sökning 2019-10-30 på databasen Hudoc. Två sökningar har gjorts genom att välja följande inkluderingsval; State: Sweden. Keywords: (art. 6) Right to a fair trial. Language: English. Vid första sökningen angavs ”juvenile” i sökrutan och resultatet som gav fem träffar. Vid andra sökningen angavs ordet ”child” och sökningen gav elva träffar. Efter genomgång av träffarna rörde inget mål ett förfarande i en 31§-utredning.

¹⁶² Sökning 2019-12-16 på databasen Curia. Fem sökningar har gjorts genom att välja ”Sverige” avseende medlemsstat/domstol som begäran om förhandsavgörande kommer från och därefter respektive direktivnummer i sökfältet, ”2010/64”, ”2012/13”, ”2013/48”, ”2016/343” och ”2016/800”.

under definitionen av *brottsanklagelse* och därmed inbegripa de rättssäkerhetsgarantier som följer av artikel 6 EKMR.

5.2. 31§-utredningar i svensk kontext

Uppsatsens andra frågeställning löd som följande:

Vilka skillnader går att identifiera mellan en 31§-utredning och en förundersökning i brottmål, särskilt avseende rättssäkerhetsgarantier som tillerkänns den misstänkte?

En 31§-utredning har flera likheter med en förundersökning i brottmål vilket går att urskilja av bl.a. de hänvisningar som görs från LUL till RB. Vid införandet möjligheten till brottsutredningar för straffomyndiga barn så var syftet med hänvisningarna till 23 kap. RB att "...brottsutredningar i dessa situationer bör göras i förundersökningens form" men dock "...med vissa modifieringar med hänsyn till att det rör sig om barn."¹⁶³

Likheterna till trots så finns det flera skillnader mellan en 31§-utredning och en förundersökning vilket har synliggjorts i *kapitel 3*. En 31§-utredning kan, till skillnad från en förundersökning, aldrig kan leda till straffrättslig påföljd, 1 kap. 6 § BrB. Vidare är möjligheten för polis och åklagare att använda sig av tvångsmedel mer begränsat i en 31§-utredning, både avseende vilka tvångsmedel som får användas samt att de ska användas restriktivt. Dessutom föreligger kortare tidsgränser avseende hur länge en utredning får pågå samt hur länge en misstänkt kan bli skyldig att kvarstanna på förhör.

Ovan nämnda skillnader visat på att en 31§-utredning kan ses som mindre ingripande än en förundersökning. Det har dock identifierats skillnader även avseende rättssäkerhetsgarantier där en misstänkt i en 31§-utredning har svagare skydd från statlig maktutövning än i en förundersökning. Dessa skillnader har presenterats i *kapitel 4* och utgörs av en svagare rätt till juridiskt biträde, att det läggs stor vikt vid en misstänkts erkännande, att det är lägre beviskrav avseende omfattningen av en 31§-utredning samt att det saknas rätt till information om processuella rättigheter.

¹⁶³ Prop. 1983/84:187 s. 14.

5.3. Avslutande reflektion

Som nämnts i teoriavsnittet i *avsnitt 1.5* så utgör uppsatsens definition av rättssäkerhet vilket rättsligt skydd som garanteras individen mot statliga åtgärder. Standarden avseende rättssäkerhet och rättssäkerhetsgarantier är inte, och bör inte vara, densamma i samtliga förfaranden där den enskilde är i behov av skydd från statens maktutövning. Nivån av rättssäkerhet som kan krävas måste ses i förhållande till vilka ingripande åtgärder som kan vidtas mot den enskilde.

Att straffrättslig påföljd inte kan dömas ut samt att möjligheten till användandet av tvångsmedel är mer begränsat visar på att ingripande statliga åtgärder föreligger i mindre utsträckning i en 31§-utredning än i en förundersökning. Detta kan i viss mån motivera en lägre standard avseende den enskildes rättssäkerhet. Att en lägre nivå rättssäkerhet i en 31§-utredning än en förundersökning föreligger har kunnat urskiljas. En fråga som uppstår är då ifall de ingripande statliga åtgärder som kan aktualiseras i en 31§-utredning motsvaras av ett skydd mot dessa statliga åtgärder i form av rättssäkerhetsgarantier.

Att straffrättslig påföljd inte kan aktualiseras har använts som argument för att behovet av rättssäkerhetsgarantier är lägre i en 31§-utredning. Detta kan bl.a. utläsas i avseende förarbeten avseende juridiskt biträde där denna rätt har begränsats till då synnerliga skäl föreligger eftersom lagföring inte kan bli aktuell.¹⁶⁴ I vilken mån den faktorn att en straffrättslig påföljd inte kan dömas kan motivera en lägre standard av rättssäkerhet går enligt min mening att ifrågasätta. Om man ser till följderna för straffmyndiga barn i åldern 15 till 17 år bygger påföljdssystemet att ansvaret som utgångspunkt ska ligga på socialtjänsten och inte Kriminalvården.¹⁶⁵ Detta innebär att flera påföljder¹⁶⁶ som kan dömas ut inte verkställs av Kriminalvården utan ansvaret överlämnas till socialtjänsten.¹⁶⁷

Detta medför att en person mellan 15 och 17 år som döms för ett brott som utgångspunkt blir socialtjänstens ansvar, på samma sätt som socialtjänsten ansvarar för åtgärder mot en misstänkt i en 31§-utredning. Detta medför att ett dömt straffmyndigt barn och ett icke-dömt misstänkt

¹⁶⁴ Prop. 2009/10:105 s. 40.

¹⁶⁵ Thunved, Clevesköld & Thunved, 2010, s. 177.

¹⁶⁶ Se 32 kap. BrB om påföljderna ungdomsvård, ungdomstjänst och slutna ungdomsvård. För att fängelse ska dömas ut som påföljd i åldern 15–17 år krävs det synnerliga skäl, se 30 kap. 5 § 1 st. BrB.

¹⁶⁷ Thunved, Clevesköld & Thunved, 2010, s. 176.

barn båda bli föremål för socialtjänstens ansvar till följd av brottsmisstanken. En skillnad är dock att det straffmyndiga barnet har haft starkare rättssäkerhetsgarantier under förundersökningen än vad det straffmyndiga barnet haft i en 31§-utredning.¹⁶⁸ Detta är en ordning som enligt min mening går att ifrågasätta och som motiverar starkare skydd för en misstänkts rättssäkerhet i en 31§-utredning.

¹⁶⁸ Jmf exempelvis 24 § LUL om rätten till offentlig försvarare och 32 a § LUL om juridiskt biträde.

Källförteckning

Offentligt tryck

Författningar

Brottsbalken (1962:700)

Lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Regeringsformen (1954:152)

Rättegångsbalken (1942:740)

Socialtjänstlagen (2001:453)

Förordning (2007:836) om kunskapsprov för behörighet som domare, m.m.

Förordning (2018:121) om ändring i förundersökningskungörelsen

Åklagarförordning (2004:1265)

Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (ÅFS 2005:9)

Propositioner

Prop. 1964:10 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om införande av brottsbalken m.m.

Prop. 1979/80:1 om socialtjänsten

Prop. 1983/84:187 om utredning av brott av barn under 15 år

Prop. 1989/90:28 om vård i vissa fall av barn och ungdomar

Prop. 1994/95:12 Handläggning av ungdomsmål

Prop. 1994/95:23 Ett effektivare brottmålsförfarande

Prop. 1997/98:10 Skattemyndigheternas medverkan i brottsutredningar, m.m.

Prop. 2005/06:165 Ingripande mot unga lagöverträdare

Prop. 2009/10:105 Barn under 15 år som misstänks för brott

Prop. 2012/13:10 Stärkt stöd och skydd för barn och unga

Prop. 2012/13:132 Tolkning och översättning i brottmål

Prop. 2013/14:157 Misstänkta rätt till insyn vid frihetsberövanden

Prop. 2015/16:187 Genomförande av EU:s försvarardirektiv

Prop. 2016/17:68 Misstänkta rätt till insyn i förundersökningar

Prop. 2017/18:58 Genomförande av oskuldspresumtionsdirektivet

Prop. 2018/19:71 Genomförande av barnrättsdirektivet och några andra straffprocessuella frågor

Statens offentliga utredningar

SOU 2008:111 Barn som misstänks för brott

SOU 2010:14 Partsinsyn enligt rättegångsbalken

SOU 2011:45 Förundersökning – objektivitet, beslag, dokumentation m.m.

SOU 2017:68 Barnets rättigheter i ett straffrättsligt förfarande m.m. Genomförande av EU:s barnrättsdirektiv och två andra straffprocessuella frågor

Rättsfall

Europadomstolen

Blokhin mot Ryssland, 23 mars 2016

Engel med flera mot Nederländerna 8 juli 1976

Västberga Taxi Aktiebolag och Vulic mot Sverige, 23 juli 2002

Zilibierberg mot Moldavien, 1 februari 2005

Özturk mot Tyskland, 21 februari 1984

Hovrätt

Göta hovrätts dom den 5 april 2019 i mål nr B262-19

Hovrätten för Västra Sveriges dom den 23 juni 2016 i mål nr B2578-16

Tingsrätt

Malmö tingsrätts dom den 6 februari 2015 i mål nr B7420-14

Beslut

Åklagarmyndigheten

AM-62022-17

AM-87195-18

Internationella rättsakter

EU-direktiv

Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden

Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden

Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk

arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet

Europaparlamentets och rådets direktiv 2016/343/EU av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden

Europaparlamentets och rådets direktiv 2016/800/EU av den 11 maj 2016 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden.

Övrigt

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna

FN:s konvention om barnets rättigheter

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt

Rådets resolution av den 30 november 2009 om en färdplan för att stärka misstänkta eller åtalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden, (2009/C 295/01)

Wienkonventionen om traktaträtten

Litteratur och övrigt material

Monografier

Bernitz, Ulf, Kjellgren, Anders. *Europarättens grunder*. 4 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB. 2010. [Cit. Bernitz & Kjellgren, 2010]

Danelius, Hans. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 5 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB. 2015. [Cit. Danelius, 2015]

Ekelöf, Per Olof, Bylund, Torleif, Edelstam, Henrik. *Rättegång – Tredje häftet*. 7 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB. 2006. [Cit. Ekelöf, Bylund & Edelstam, 2006]

Ekelöf, Per Olof, Edelstam Henrik, Heuman, Lars. *Rättegång – Fjärde häftet*. 7 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB. 2009. [Cit. Ekelöf, Edelstam & Heuman, 2009]

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Pauli, Mikael. *Rättegång – Femte häftet*. 8 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB. 2011. [Cit. Ekelöf, Edelstam & Pauli, 2011]

Gustafsson, Håkan. *Rättens polyvalens – En rättsvetenskaplig studie av sociala rättigheter och rättssäkerhet*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet. 2002. [Cit. Gustafsson, 2002]

Hettne, Jörgen, Otken Eriksson, Ida. *EU-rättslig metod – Teori och genomslag i svensk rättstillämpning*. 2 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB. 2012 [Cit. Hettne & Otken Eriksson, 2012]

Sandgren, Claes. *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation*. 3 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB. 2015. [Cit. Sandgren, 2015]

Thunved, Anders, Clevesköld, Lars, Thunved, Birgit. *Samhället och de unga lagöverträdarna*. 4 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB. 2010. [Cit. Thunved, Clevesköld & Thunved, 2010]

Festskrift

Bylander, Eric. *Prövningstillstånd hovrätt-kammarrätt ToR*. Bäckman, Therese, Mattsson Titti, Erhag, Thomas (red.kommitté), Festskrift till Lotta Vahlne Westerhäll. Stockholm: Santérus Förlag. 2011. [Cit. Bylander, 2011]

Elektroniska källor

Nekham, Erika, *Advokat: Upprättelse att Hovsjöfallet läggs ned*, Svenska dagbladet. 2019-03-14. <https://www.svd.se/hovsjofallet-forundersokningen-laggs-ned> (hämtad 2019-11-12)

Schmidt, Emma, *Åklagaren i Kevinfallet: ”Tveksamt om att det över huvud taget rör sig om ett brott”*, Svt Nyheter Värmland. 2018-03-27.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/varmland/tveksamt-om-det-over-huvud-taget-ror-sig-om-ett-brott> (hämtad 2019-11-12)